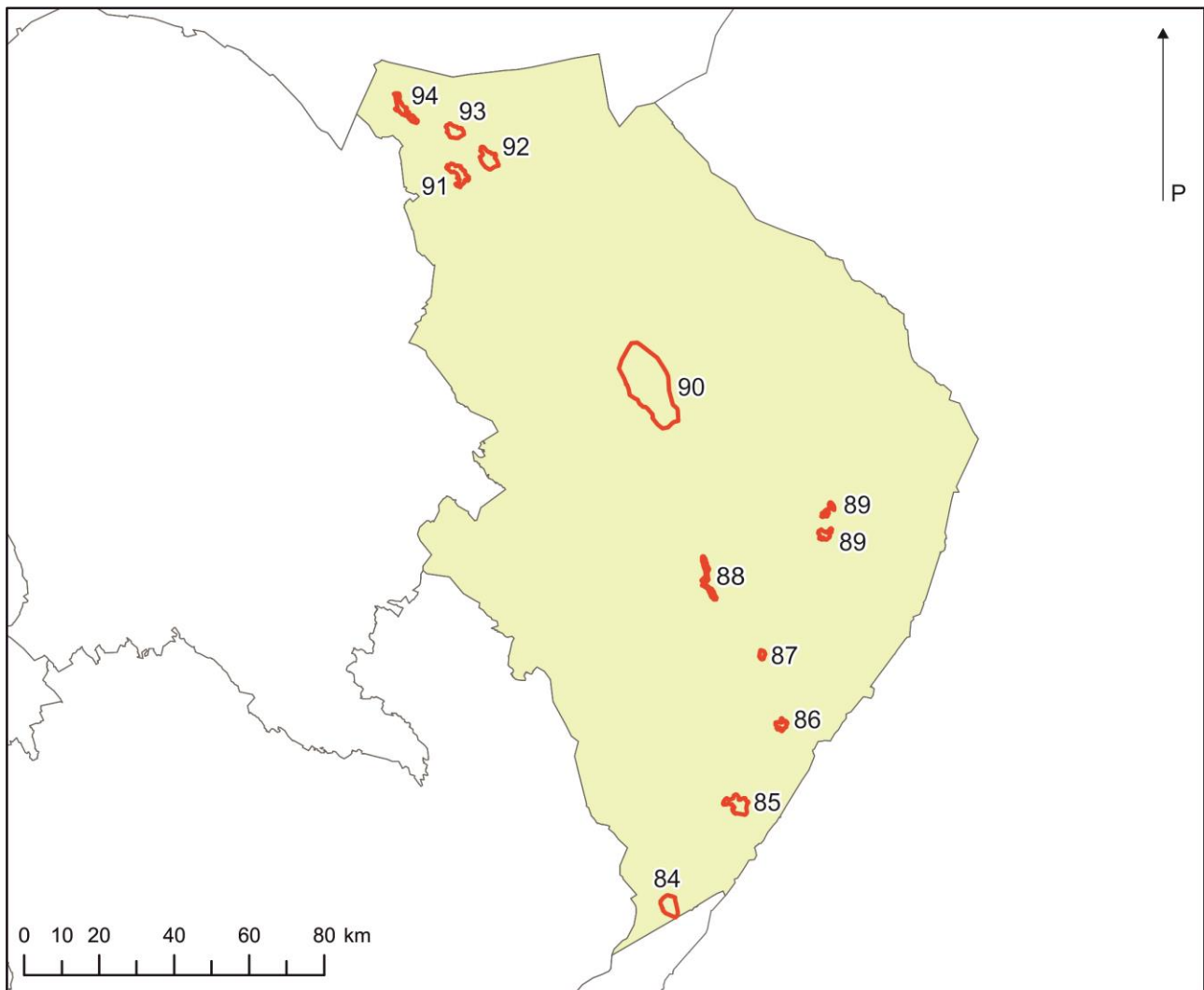

POHJOIS-KARJALA

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Maakunnat – Lähde: Maanmittauslaitos

- 84. Totkunniemen kylämaisemat
- 85. Kiteenlahden kylämaisemat
- 86. Saarion kylämaisema
- 87. Huhtilammen kylämaisema
- 88. Heinävaaran ja Selkien kylien vaaramaisemat
- 89. Ilomantsin vaarakylämaisemat
- 90. Kolin maisemat
- 91. Karhunpään rantakylä
- 92. Ylikylän viljelymaisemat
- 93. Ylä-Valtimon viljelymaisemat
- 94. Rasimäen jokilaaksokylä

Kuva: Ari Lyytikäinen

84. Totkunniemen kylämaisemat

Totkunniemen kylämaisemat ovat vehmaita ranta- ja mäkikylän viljelymaisemia, jotka ilmentävät Laatokan-Karjalan maisemaseudun ominaispiirteitä. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Totkunniemi, 1995), jonka rajausta laajennetaan tuntuvasti. Uudessa ehdotuksessa mukaan otetaan lähes koko kyläasutus sekä Kampuran–Sittosärkän ja Lentteeniemen luonnonmuodostumat.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Kitee
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Laatokan-Karjalan seutu
Pinta-ala	1 904 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 10 ha maatalousalueita: 141 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 216 ha rakennettuja alueita: 66 ha vesialueita: 471 ha

Luonnonpiirteet

Totkunniemen kylämaisemat ovat syntyneet Toisen Salpausselän reunamuodostuman tuntumaan Karjalan Pyhäjärven rannalle. Kylää reunustaa etelässä ja lännessä laaja Kampuran–Sittosärkän delta-alue, jossa on runsaasti suppia ja huomattavia paikallisia korkeuseroja. Myös alueen pohjois- ja eteläosien viljelyksiä on raivattu kumpuilevaan hiekkapohjaiseen maastoon. Reunamuodostuman kainaloon jää mäkinen moreenimaa, jonka rinteille osa kylän pelloista on perustettu. Viljelyksiä on myös Pyhäjärven rantaan laskevilla hietapitoisilla mailla. Totkunniemen kallioperä on vaihtelevasti graniittia ja dioriittia sekä pieniltä osin myös kiillegneissia. Graniittialuetta halkoo pieni luode-kaakkosuuntainen siirroslinja. Alueen korkeimpia mäkiä ovat osin kallioiset Navanvaara, Särkivaara, Hovinmäki ja Lentteenniemen Hiidenmäki, jotka kohoavat 40–50 metriä Pyhäjärven pinnan yläpuolelle.

Totkunniemen vesistömaisemaa leimaavat Pyhäjärven Taipaleenselkä ja Lentteenselkä. Vuoksen päävesistö-alueeseen kuuluva vesiekologialtaan herkkä Pyhäjärvi on niukkaravintainen ja kirkasvetinen järvi, joka ulottuu Lentteenselällä jopa 26 metrin syvyyteen. Alueen vesistömaisemaan kuuluvat myös pienet lammet, jotka ovat syntyneet suurilta osin reunamuodostuman painanteisiin. Alueen suurimmat lammet ovat Navanvaaranlampi ja Ahvenvaaranlampi. Maisema-aluetta reunustavat laajahkot ja ojitetut Mörkövaaransuo sekä Pöllälänniemen tyveen muodostunut Ronkosuo.

Maisema-alueen metsiköt ovat lehtipuuvaltaisia, mutta perinteisen maanviljelyn vähentyessä havupuulajit ovat yleistyneet. Ilmastollisesti leuto Totkunniemi kuuluu Laatokan-Karjalan rehevään maisemaseutuun ja siellä kasvaa Pohjois-Karjalan mittakaavassa runsaasti lehtomaisia metsiä ja lehtoja. Totkunniemen vanhan koulun läheisyydessä kasvaa vanhaa mänty- ja pihlajametsää. Maisema-alueelta löytyy myös muutamia hakamailla ja niityillä sijaitsevia perinnebiotooppeja. Vanhojen rakennuspaikkojen ja maatalousmaiden yhteydessä on runsaita humalakasvustoja.

Kulttuuripiirteet

Totkunniemi on Kiteen Kesälahden vanhimpia kyliä. Sieltä on löydetty merkkejä rautakauden aikaisesta asutuksesta. Kylän pysyvän asutuksen historia juontaa juurensa 1500-luvulle, jolloin siellä sijaitsi kaksi taloa. Talojen lukumäärä nousi 1600-luvulla yhdeksään. Tuolloin asutus alkoi tiivistyä pieniksi rivi- ja parvikyliksi. Samalla vanha ortodoksiasutus korvautui luterilaisella uudisasutuksella.

Alueen asutus on Laatokan-Karjalan maisemaseudulle tunnusomaista ranta- ja mäkiasutusta, jossa tilat sijaitsevat pieninä ryhminä mäkien lakialueilla ja rinteillä. Totkunniemen viljelykset sijoittuvat tilakeskusten ympärille mäkien rinteille, ja varsinaisia rantapelloja on vähän. Kylän peltopinta-ala on ollut suurimmillaan 1970-luvulla. Myöhemmin pellot ovat vähentyneet etenkin alueen eteläosassa. Osa kylän tiloista on siirtynyt marjanviljelyyn, mutta alueella on edelleen myös peltoviljelyä sekä karja- ja hevostaloutta. Hylättyjen peltojen umpeenkasvu on ollut nopeaa ja kylämaisemalle ominaiset näkymät Pyhäjärvelle ovat kasvaneet osittain umpeen.

Alueen rakennuskanta on säilynyt suhteellisen hyvin. Valtaosa rakennuksista edustaa toisen maailmansodan jälkeistä tyyppipiirustusten mukaista rakentamista, mutta esimerkiksi Mäki-Tervolan pihapiirissä sijaitsee 1700-luvulta periytyvä hyväkuntoinen päärakennus sekä vanhoja talousrakennuksia. Edustavia ja viehättäviä pihapiirejä löytyy myös Muukkolasta ja Pennalasta. Hovinmäen pihapiirissä on hyväkuntoinen 1800-luvulla rakennettu viljankuivaus- ja puintiriihi, ortodoksitasouan paikka ja munkkien kaivo. Kylämaisemaa elävöittävät myös huomattavat havupuukujanteet, jotka reunustavat kylää halkovaa vanhaa maantietä. Vanhimmat Totkunniemen kyläteistä periytyvät 1700-luvulta.

Pitkään jatkunut laidunnus ja aktiivinen niittohoito ovat synnyttäneet alueelle muutamia hakamaita ja niittyjä. Edustavimmat niittyalueet sijaitsevat Muukkolassa, Aholassa ja koulun läheisyydessä. Koulun vanhaa pihapiiriä on niitetty aktiivisesti ja niitylle on perustettu lähiluontopolku. Lisäksi Totkunniemen maisema-alueella kulkee hevosvaellusreitti. Vanhan koulun tiloissa toimii kesäisin taidekahvila.

Maisemakuva

Totkunniemen maisema-alueen maasto on yleispiirteiltään vaihtelevaa. Alueella on useita kumpuilevia peltoaukeita, joita metsittyneiden alueiden puusto sekä mäkiset maastonmuodot reunustavat. Maisema-alueen eteläosaa hallitsevat jääkauden kasaamat reunamuodostumat jyrkkärinteisine harjanteineen ja suppineen.

Hiekkamaastoon on syntynyt pieniä lampialtaita, joiden rannoilla on viehättäviä pientilakokonaisuuksia rinnepeltoineen ja marjaviljelmineen. Alueen rakennuskanta on paikoitellen vanhaa ja edustavaa, ja uudempi rakentaminen on sovitettu perinteiseen asutusrakenteeseen hyvin. Totkunniemen maisemat avautuvat edustavasti Hovinmäen laelle rakennetusta näkötorresta.

Totkunniemen kylämaisemat ovat tasapainoisia ja edustavia viljelymaisemia, joita rikastavat paikoin aukeavat järvinäkymät. Alueen maisemakuva on yleispiirteiltään rehevä, ja viljelyaloja sekä kyläteitä reunustavat puukujanteet rytmittävät hajanaisista peltoaukeista koostuvaa maisemakokonaisuutta. Kylän ranta-alueet ovat säilyttäneet osin metsäisen ja osin viljellyn yleisilmeensä. Hylätyn peltoalan pusikoituminen ja metsittyminen uhkaa kuitenkin perinteistä maisemarakennetta. Kylän asukkaat ovat sitoutuneet maisemanhoitoon, ja esimerkiksi vanhan koulun yhteyteen syntynyt lajistollisesti arvokas niittykokonaisuus kuvastaa maisemanhoitotyön merkitystä alueella.

Arviointi

Totkunniemen kylämaisemat ovat rakennusperinnöltään ja kulttuurihistorialtaan arvokkaita Laatokan-Karjalan maisemaseudun ranta- ja mäkikylämaisemia. Kylän asutusrakenne on säilyttänyt perinteisen muotonsa pienine tilaryhmittymineen. Vanhat rakennukset ovat edelleen arvokkaita kiintopisteitä viljelymaisemassa. Maisema-alueen arvoja nostavat haka- ja niittykokonaisuudet sekä kylää ympäröivät laajat reuna- muodostumat muutamine pientiloineen.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 2 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Totkunniemen kylä

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Pyhäjärven alueen luontokokonaisuus

Tiedot haettu 26.5.2015

Totkunniemen kylämaisemat

Kunta: Kitee

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

85. Kiteenlahden kylämaisemat

Kiteenlahden kylämaisemat ovat edustava ja elinvoimaisena säilynyt ranta- ja harjuasutuksen sekä laajojen viljelysten luonnehtima maisemakokonaisuus. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Kiteenlahti, 1995), jonka rajaukseen sisällytetään inventointien perusteella Suontauksen ja Savikon kylät viljelyksineen. Rajausta laajennetaan paikoin myös alueen pohjois- ja itäreunoilla. Maisema-aluetta supistetaan Kiteenjärven vesialueilla.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Kitee
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Laatokan-Karjalan seutu
Pinta-ala	1 935 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 77 ha maatalousalueita: 552 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 877 ha rakennettuja alueita: 91 ha vesialueita: 338 ha

kaat biotoopit muodostuvat hakamaista, metsälaitumista, monenlaisista niityistä ja rinnekedoista. Alueella on myös runsaasti hyvin hoidettuja pihapiirejä, pihapuita ja jopa puukujanteita.

Maisemakuva

Kiteenlahden kylämaisemat sijaitsevat jäätikköjokien synnyttämien delta- ja harjumuodostumien kupeessa avaraselkäisen Kiteenjärven ja pienemmän Hyypiinjärven rannoilla. Jyrkkiin harjumuodostumiin yhdistyvä puoliavoin maatalousmaisema edustaa tasapainoista ja yleiskuvaltaan vaihtelevaa Laatokan-Karjalan maisemaseudun maisemaa. Alueen asutus on tasaisen hajanaista, ja mäkialueilla sijaitsevista pihapiireistä aukeaa usein suora näköyhteys seuraaville tiloille viljelysten yli. Lehtipuita kasvavat haat ja hakamaiset puusaarekkeet ovat olennainen osa maisema-alueen yleiskuvaa.

Harjualueiden maasto on vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Harjuselänteellä on useita suppakuoppia ja -lampia sekä soistumia. Hiekka- ja soramuodostumien rinteiltä ja niiden juurilla kulkevilta teiltä aukeaa pitkiä näkymiä peltoalueille ja järville. Vesimaisemat näkyvät erityisen hyvin Kiteen keskustan suunnasta tultaessa. Kiteenjärven ja Hyypiin järvien välisellä kannaksella kohoava Pajarinmäki on vanha näköalapaikka, johon liittyy tarinaperintöä. Harjumuodostumiin kaivetut sorakuopat eivät erotu merkittävästi maisemakuvassa.

Alueen kylämaisema on edustavimmillaan Kiteenlahden Matikkalan tienoilla, jossa maisemaa elävöittävät loivat kummut, hyvin hoidetut pihapiirit sekä laitumet ja kyläpuut. Myös suhteellisen jyrkkärinteisten peltojen leimaama Savikko on maisemallisesti moni-ilmeinen kylä. Alueen perinteistä maisemarakennetta rikkoivat lähinnä muutamat voimalinjat sekä uudistetut tielinjat. Maisema-alueen länsiosissa maisemakuvaan vaikuttaa Kiteen keskustaajama.

Arviointi

Kiteenlahden kylämaisemat ovat edustava ja elinvoimaisena säilynyt esimerkki Laatokan-Karjalan maisemaseudun kylämaisemasta, jota luonnehtivat laajat viljelykset sekä rakenteeltaan monipuolinen ranta- ja harjuasutus. Maisema-alueella on säilynyt perinteinen maatalouteen tukeutuva ilme, jota alueen läpi kulkeva harju- ja reunamuodostuma sekä sieltä täältä aukeavat pitkät järvinäkymät elävöittävät. Alueella on poikkeuksellisen runsaasti edustavia perinnebiotooppeja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 12 kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: Kalmistolan haka; Koikkalanmäen rinnelaitumet; Pekanmäen laitumet; Partasensaaren niityt; Jussilan haka ja rinneniiitty; Lampelan haka; Rieskakiven haka; Ukonmäen haka; Näköalan haka; Matikkalan laidun; Vaaranmäen laidun; Rannan jokivarsiiniitty

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Marjamäen kotkansiipialue; Hiidensaaren luonnonsuojelualue; Hiidensaaren luonnonsuojelualue 1; Hiidensaaren luonnonsuojelualue 2; Hiidensaaren luonnonsuojelualue 3; Hiidensaaren luonnonsuojelualue 4; Tölkinsaaren luonnonsuojelualue

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Hiidensaaren lehto

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Kiteenlahden rantakerrostumat

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Hiidensaari–Valkolansaari; Koikkalanmäen rinnelaitumet; Kalmistolan haka

Tiedot haettu 26.5.2015

Kiteenlahden kylämaisemat

Kunta: Kitee

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

86. Saarion kylämaisema

Saarion kylämaisema on geologisesti, maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas esimerkki Laatokan-Karjalan maisemaseudun vaaranrinne- ja ranta-asutuksesta. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Saario, 1995), jonka rajausta on täsmennetty nykyisen maankäytön mukaisesti.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Tohmajärvi
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Laatokan-Karjalan seutu
Pinta-ala	566 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 2 ha maatalousalueita: 217 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 268 ha rakennettuja alueita: 33 ha vesialueita: 46 ha

Luonnonpiirteet

Saarion kylämaisema sijaitsee geologisesti mielenkiintoisella arkeisen pohjagneissialueen ja karjalaisen liuskealueen kontaktipinnalla. Kivilajien sauma kulkee luode-kaakkosuuntaisena maisema-alueen läpi. Kylämaiseman keskellä sijaitsevan Pitkälammen länsipuoli on kallioperältään grauvakkaa ja kiilleliusketta. Lammen itäpuolella kulkee puolestaan laaja granodioriittinen ja kvartsidioriittinen vyöhyke, jonka länsireunalla on kapeina juonteina kvartsia ja maafista vulkaniittia. Kylämaisemaa hallitseva, lähes 90 metriä Pitkälammen pinnan yläpuolelle kohoava Saarionvaara sijoittuu kontaktivyöhykkeelle. Vaaran länsi- ja pohjoisrinteet ovat jyrkänteisiä, mannerjäätikön hiomia avokalliorinteitä, joihin on kovertunut luolia. Saarionvaaran etelä-lounaisrinteen tyvellä on glasifluvialinen terassi, joka on Suomessa melko harvinainen kameterassin alkio.

Maisema-alue on topografialtaan alavaa ja loivasti kumpuilevaa maastoa, jossa pellot vuorottelevat lampien seassa. Pitkälammen kaakkoispuolen ja Kukkulan alueen selänteet, kummut ja suppalammet kuuluvat kaako-luodesuuntaiseen harjujaksoon, joka yhdistää Ensimmäistä ja Toista Salpausselkää. Pitkälammen eteläpuolella harju aukeaa Niemenkankaan tasaiseksi deltaksi. Harjun ympärillä ja maisema-alueen itärajalla kulkevan Jänisjoen laaksossa on hiekka- ja hiesutasanteita. Saarionvaaran pohjoispuolella, voimakkaasti ojitetulla Vaaranalussuolla on turvemaata.

Maisema-alueen reunassa virtaava Jänisjoki saa alkunsa Enon Aittojärvestä, ja laskee Saarion kaakkoispuolella Värtsilässä Venäjän puolelle. Laatokkaan laskevassa joessa on useita koski- ja virtapaikkoja, joita on otettu myös voimalakäyttöön. Maisema-alueella sijaitsee pudotukseltaan 6,5 metriä korkeaan Saarionkoskeen rakennettu Saarion voimalaitos. Jänisjoen vedenlaatu on hyvä, ja voimaloiden rakentamisen heikentämää kalakantaa on täydennetty istutuksin. Jänisjokeen laskee maisema-alueen eteläpuolella pieni Porttipuro, jossa virtaavat pienten mutta syvien Pitkälammen, Mustalammen, Levälammen, Särkkälammen, Pienilammen ja Hämälänlammen vedet. Lampien ja jokien rannoilla on kapeita soistumia, jotka ovat muodostuneet paikoin syviksi kovertuneiden kapeiden laaksojen pohjalle.

Saarion kylämaisema kuuluu ilmastollisesti suotuisaan Laatokan-Karjalan maisemaseutuun. Suotuisat ilmastotilat näkyvät alueella sankkoina metsinä ja rikkaana kasvillisuutena. Saarionvaaran rinteet ovat puustoltaan vanhaa havu- ja lehtometsää, ja lampien rantoja reunustavat kapeat saravyöt ja pensaikot. Alueen suot ovat suurilta osin ojitettua rämettä. Maisema-alueella on lajistoltaan rikkaita perinnebiotooppikohteita ja suojavyöhykealueita, jotka sijaitsevat Pitkälammen rannalla, Saarionvaaran rinteellä ja Jänisjoen varrella.

Kulttuuripiirteet

Saarion kylämaiseman kulttuuripiirteet ovat muovautuneet useiden vuosisatojen aikana. Pitkälammen tuntumasta, Alapihan länsipuolen pellolta on löydetty asuinpaikka, joka on ajoitettu historialliselle ajalle. Alueen kiinteän asutuksen arvellaan alkaneen 1500-luvun puolivälissä. 1640-luvulla Saariossa on ollut neljä taloa käsittävä rinneparvikylä. Saarion varhaisin asutus on sijoittunut Saarionvaaran rinneterassille, jossa kylän ydin sijaitsee nykyisinkin.

Vanhan kyläkeskuksen ohella Saarion asutus on keskittynyt Pitkälammen rantamaastoon, lammen eteläpuolisille tasaisille kankaille sekä Saariovaaran itäpuolelle. Ryhmykseltään asutus on hajanaista vaaranrinne- ja ranta-asutusta, jossa näkyvät edelleen isonjaon vaikutukset. Kylässä on säilynyt kohtalaisen runsaasti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosikymmenten rakennuskantaa. Esimerkiksi Saariovaaran rinteellä sijaitseva Yläpiha on arvokas pihapiiri vanhoine rakennuksineen. Yläpihan päärakennuksessa on toiminut 1950-luvulla kauppa ja Saarion kansakoulu. Rakennettua kulttuuriympäristöä rikastavat myös maamiesseuran talo Aurala sekä vuonna 1908 valmistunut Saarion voimalaitos, joka on ollut toiminnassa 1980-luvulle saakka. Vanha voimala on kunnostettu voimalaitosmuseoksi, josta löytyy Suomen vanhin alkuperäinen voimalakoneisto.

Saarion elinkeinorakenne on monipuolinen. Kylässä on useita maatiloja, jotka ovat erikoistuneet joko viljanviljelyyn tai karja- tai sikatalouteen. Saarion peltopinta-alaa on kasvatettu 1900-luvulla raivaamalla ympäröiviä suoalueita maa- ja metsätalouden käyttöön. Pellot ovat levinneet viimeisten vuosikymmenien aikana myös Jänisjoen ja maisema-alueen pohjoisreunassa sijaitsevan Rasivaaran suuntaan. Vastaavasti osa vanhoista pelloista on metsitetty. Alueella on nykyisille tai entisille laidunmaille syntyneitä perinnebiotooppikohteita, joilla kasvaa huomionarvoista niittyajistoa.

Maisemakuva

Saarion kylämaisema on Laatokan-Karjalan maisemaseudulle tunnusomaista kumpuilevaa, puoliavointa viljelymaisemaa, jota jyrkän ja metsäisen Saarionvaaran rinneviljelykset ja viljelysten ympäröivät lammet elävöittävät. Saarionvaara hallitsee kylämaisemaa joka suunnasta katsottuna luonteenomaisine profiileineen. Saarion näyttävimmät ja vanhimmat tilat sijaitsevat keskeisessä maisematilassa Saarionvaaran eteläpuoleisella rinteellä.

Saarionvaaran alarinteen vanha asutusrakenne ja puoliavoimet viljelyalat sekä hyvin hoidettu rakennuskanta synnyttävät tiiviin ja melko poikkeuksellisen kylämaiseman. Joidenkin peltojen metsittäminen on kuitenkin sulkenut perinteisiä näköaloja ja muutamat uudet asuinrakennukset poikkeavat sijainnillisesti ja tyyliältään perinteisestä rakennetusta maisemasta. Saarion voimala on rakennushistoriallisesti arvokas kohde, joka hallitsee Jänisjoen vesistömaisemaa. Voimalan takia maisema-alueella risteilee useita voimalinjoja.

Arviointi

Saarion kylämaisema on maisemallisesti ja kulttuurihistorialtaan edustava maisema-alue. Saariossa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa sekä perinteinen kylärakenne, joka tukeutuu ennen kaikkea Saarionvaaran geomorfologisesti arvokkaaseen rinneterrassiin. Asutus ja viljelykset ovat sijoittuneet tasapainoisesti jäätikköjokien synnyttämään maastoon Pitkälammen ympärille. Vanhaa metsää kasvava ja kallioalueena arvokas Saarionvaara on huomattava kiintopiste kylämaisemassa.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 2 kohdetta

KAO Arvokkaat kallioalueet: Saarionvaara

Tiedot haettu 26.5.2015

Saarion kylämaisema

Kunta: Tohmajärvi

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

87. Huhtilammen kylämaisema

Huhtilammen kylämaisema edustaa Pohjois-Karjalan vaara-alueen järvenranta-asutusta. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Huhtilampi, 1995), jonka rajausta pysyy lähes ennallaan.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Joensuu
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	275 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 5 ha maatalousalueita: 57 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 150 ha rakennettuja alueita: 16 ha vesialueita: 50 ha

Luonnonpiirteet

Vaara-Karjalan maisemamaakunnan lounaiskulmassa sijaitsevan Huhtilammen kylän pinnanmuotoja luonnehtivat jyrkkärinteiset mäet, jotka nousevat korkeimmillaan noin 70 metriä Huhtilammen pinnan yläpuolelle metsien ja avokallioiden kirjomina. Pyöreälakisten gneissi- ja graniittimäkien rinteet muodostavat paikoitellen pahtamaisia seinämiä. Alueen maaperä on kalliopaljastumien puhkomaa moreenia. Maisema-alueen pohjoisosissa on jonkin verran ojitettua suomaata.

Huhtilammen kylämaisemia hallitsee kaksi lampea, Huhtilampi ja Kaatiolampi, joiden vedet valuvat maisema-alueen tuntumassa virtaavaan Jänisjokeen. Lammet ovat noin 10 metriä syviä, rannoiltaan paikoin suope- räisiä alaita, joiden pienet lasku-uomat virtaavat maaston soistuneissa painanteissa. Molempien lampien rantoja on otettu viljelyyn, mutta valtaosa viljelyksistä päättyy rantaa reunustavaan kapeaan pensaikkovyöhykkeeseen. Kaatiolammen lounais- ja etelärantoja kehystävät jyrkät ja metsäiset rinteet.

Maisema-alueella on mäntyvaltaisia, kuivahkoja ja osin kallioisia kankaita, sekametsäisiä, kuusikkoisia tuoreita kankaita sekä jonkin verran lehtoja. Alueen valtapuulajeja ovat mänty, kuusi ja koivu. Kasvillisuudessa on runsaasti kuivien niittyjen lajistoa sekä kulttuurilajistoa.

Kulttuuripiirteet

Huhtilammen kylä on perustettu 1500-luvulla. Kylän valtaväestö oli 1600-luvun alkupuolelle saakka ortodokseja, mutta 1600-luvun kuluessa luterilainen väestö asutti Huhtilammen alueen. Samalla Huhtilampi kasvoi Kiihtelysvaaran suurimmaksi kyläksi.

Kylän asutusrakenne on vakiintunut nykyisen kaltaiseksi jo isonjaon jälkeen, jolloin tilakeskukset ryhmittyi- vät harvakseltaan Huhtilammen ja Kaatiolammen rannoille peltoalojensa tuntumaan. Valtaosa alueen raken- nuksista on rakennettu toisen maailmansodan jälkeen, mutta kylässä on myös muutama 1900-luvun alkuvuo- sikymmeniltä periytyvä rakennus. Uudet rakennukset sijaitsevat pääosin perinteisille talonpaikoille vakiintuneissa pihapiireissä, joissa on usein vanhoja talousrakennuksia. Hannulan mailla vanhan maantien varressa on sijainnut muinoin tsasouna, jonka kohdalle on pystytetty muistoristi.

Huhtilampi on perinteinen maatalouskylä, mutta nykyisin suuri osa kylän asukkaista käy töissä kylän ulko- puolella. Lisäksi metsätalous on noussut merkittäväksi elinkeinoksi. Huhtilammella toimii kuitenkin muuta- ma maatila, joiden yhteydessä on lajistollisesti arvokkaita laidunalueita. Perinteisen maaseutukylän historiaa ilmentävät myös kylän tunnusmerkiksi vakiintunut vanha maitolaituri sekä Huhtilammen kyläkeskuksessa sijaitsevat liikerakennukset, jotka ovat nykyisin asuinkäytössä. Maisema-alueella on jonkin verran kesäasu- tusta.

Maisemakuva

Huhtilammen kylämaiseman keskeinen elementti on avarahko laakso, jossa Huhtilammen ja Kaatiolammen vesipinnat muodostavat avoimen maisematilan. Maisemaa hallitsee vesistöjen ja viljelysten sekä kalliojyr- känteisten mäkien ja vaarojen välinen kontrasti. Laaksoa reunustavat puoliavoimet kumpuilevat kalliorinteet kohoavat jyrkkäpiirteinä Huhtilammen ympärillä ja Kaatiolammen pohjoisrannalla. Alueen pohjoisosa on puolestaan lähes tasankoa. Kylän viljelymaisemaa kirjoavat metsäkaistat ja -saarekkeet.

Huhtilammen kyläkeskusta halkovan maantien varrelta avautuu kaunis, puoliavoin näkymä itään viljelysten ja Huhtilammen yli. Lammen taustalla erottuvat Hannulan ja Erolan rinnepellot maisemapuineen. Niiden takana maisematilaa rajaa metsäinen mäenharjanne. Kaatiolammen etelä- ja länsipuolella Kiikkuvaaran ja Pusunvaaran jylhät, kallioiset rinteet muodostavat kylämaisemalle selväpiirteisen kehyksen. Perinteisen asu- tusmaiseman linjoja rikkovat lähinnä kyläkeskuksen läpi linjattu uudehko maantie sekä Piippolan ja Mäkelän tilojen välillä kulkevat voima- ja sähkölinjat.

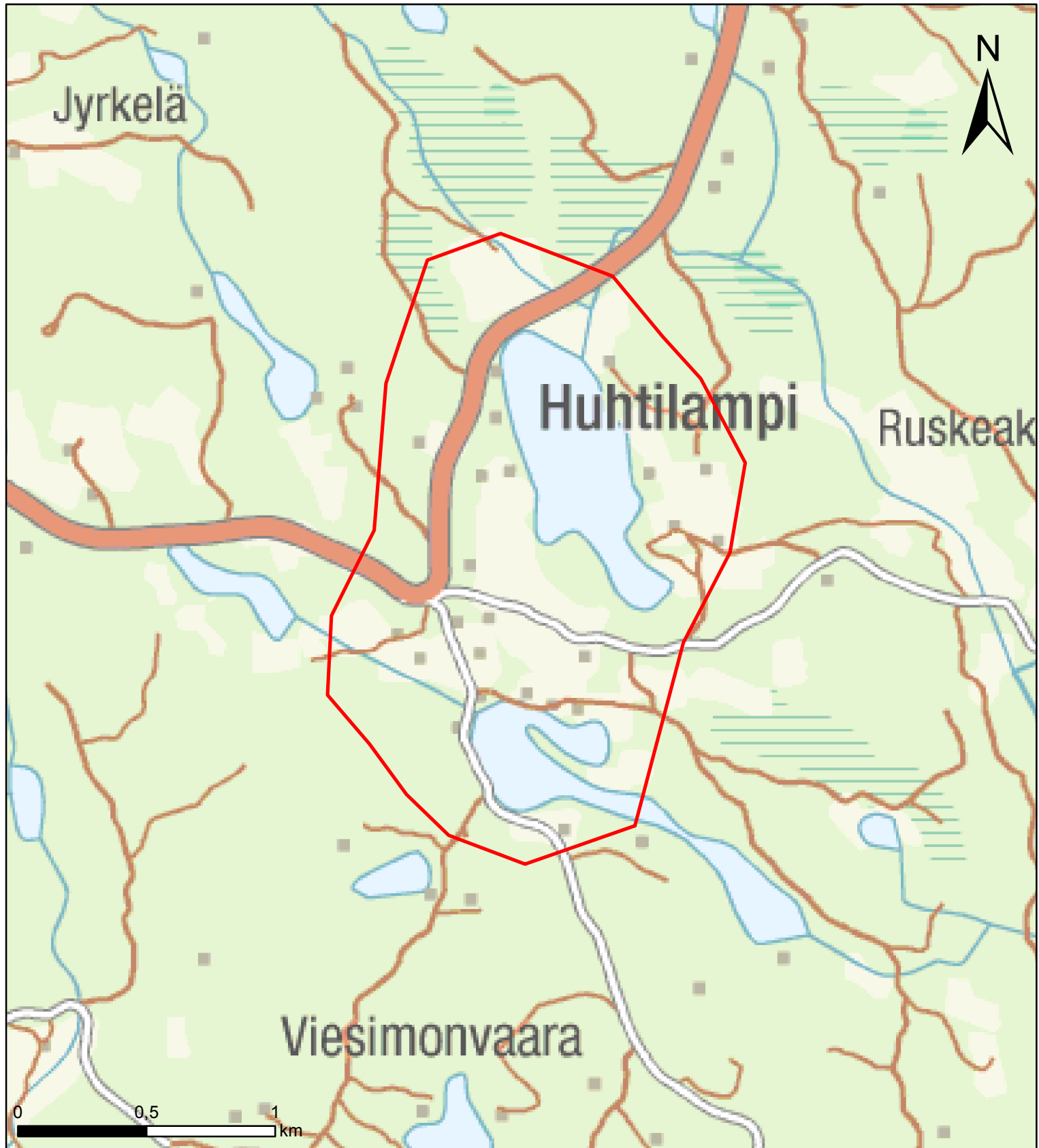
Arviointi

Huhtilammen kylämaisema on edustava esimerkki Pohjois-Karjalan vaara-alueen ranta-asutuksesta. Kulttuu- rimaiseman keskeiset arvot perustuvat rantapeltojen ja metsäisten mäkimaiden yhteisvaihteluun sekä isojaon ajoilta periytyvään asutusrakenteeseen.

Huhtilammen kylämaisema

Kunta: Joensuu

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

88. Heinävaaran ja Selkien kylien vaaramaisemat

Heinävaaran ja Selkien vaarakylät ovat malliesimerkkejä pohjoiskarjalaisesta vaara-asutuksesta. Kylät muodostavat valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen (Heinävaara–Selkie, 1995), jonka rajausta on inventointien perusteella tiivistetty Alavilla ja Heinävaarassa. Aluetta laajennetaan Lehtoin itäpuolella.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Joensuu, Kontiolahti
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 119 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 1 ha maatalousalueita: 181 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 819 ha rakennettuja alueita: 114 ha vesialueita: 4 ha

Luonnonpiirteet

Heinävaaran ja Selkien kylät sijaitsevat luode-kaakkosuuntaisella vaaraselänteellä, jonka lounaispuolella maisemaa hallitsee sisemmän Salpausselän jatke ja itäpuolella karjalaisen liuskealueen kvartsiittijakso. Kallioperältään alue sijaitsee arkaisten ja paleroproteotsooisten kivilajien saumakohdassa. Vaarojen länsirinteiden kallioperä on grauvalakkaa ja kiilleliusketta. Osin kalliopaljasteiset itärinteet ovat puolestaan suurilta osin graniittia ja granodioriittia. Korkeimmillaan yli 70 metrin korkeuteen nousevia lakialueita myötäilee kapea luode-kaakkosuuntainen kvartsiittisten kivilajien vyöhyke. Maisema-alueen maaperä on pääosin moreenia, joka on säilynyt huuhtoutumattomana vaarojen lailla ja ylärinteillä. Vaarajakson rinteillä kulkee kapeita lajituneen aineksen juonteita.

Maisema-alueella on melko vähän vesistöjä. Heinävaaran kyläalueen pohjoispäässä sijaitsevat Louhilampi ja Ruunalampi ovat alueen suurimmat vesialtaat. Ne ovat syntyneet vaarajakson juuren kapeaan laaksopainanteeseen. Alueella on myös joitakin pieniä soita, jotka ovat pääasiassa laaksoalueiden korpikaistaleita. Suomaille valuu pieniä puroja vaarojen rinteiltä. Maisema-aluetta hallitseva vaarajakso on päävedenjakaja, jonka länsipuoliset alueet kuuluvat Vuoksen vesistöalueeseen ja itäpuoliset Jänisjoen vesistöalueeseen.

Heinävaaran ja Selkien seudun metsäkasvillisuus on pääasiassa tuoreen kangasmetsän kasvillisuutta, joka saa paikoin lehtokasvillisuuden piirteitä. Alueen metsät vaihtelevat tiheistä kuusikoista valoisiin koivikoihin. Kuusikot hallitsevat etenkin vaarojen itärinteitä, mutta ne ovat levittäytymässä myös lepän ja koivun peittämille länsirinteille. Maisema-alueella on useita perinnebiotooppeja ja muita maiseman ja luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviä kohteita.

Kulttuuripiirteet

Heinävaaran ja Selkien vaarakylät edustavat pitkäaikaista moreenipeitteisten mäkien huuhtoutumattomille ja hallattomille lakialueille kehittyntä vaara-asutusta, joka on Vaara-Karjalan tunnusomaisin perinteinen asutusmuoto. Maisema-alueen asutushistoria ulottuu vähintään 1600-luvun alkuun, jolloin Heinävaarassa tiedetään olleen kaksi tilaa. Heinävaaran alkuperäiset asukkaat olivat ortodokseja. Suuri osa Pohjois-Karjalan ortodoksiväestöstä pakeni Venäjälle Stolbovan rauhan (1617) ja 1640-luvun katovuosien jälkeen. Tuolloin myös Heinävaaran ortodoksiasutus korvautui savolaisella uudisasutuksella.

Alueen nykyinen asutus sijaitsee perinteistä asutusrakennetta mukaillen nauhamaisesti vaarojen harjoilla. Asutusrakennetta ohjaa myös 1600-luvulta periytyvä Vanha Tohmajärven maantie, joka kulkee Heinävaarasta Kontiolahden Lehtoiin, Selkien ja Mönnin kautta Jakokoskelle. Vaaranlakikylät ovat avoimia, koko laen alalta viljeltyjä kyliä, joiden maisemaa elävöittävät kyläkuuset sekä puu- ja pensasrivit. Yhtenäisimpiä kyläkeskittymiä ovat Solkei, Lehtoi sekä Heinävaaran Pohjoispää. Kyläkeskusten välissä on joitakin yksittäisiä maatiloja. Muusta asutusrakenteesta poiketen Alavin kylä sijaitsee vaarajakson kupeessa Selkosenvaaran loivalla alarinteellä.

Maisema-alueen kyläasutuksessa näkyy edelleen isonjaon aikainen kylä- ja asutusrakenne, jossa tilakeskukset sijaitsevat peltoalojen keskellä. Kylien rakennuskanta on vaihtelevaa. Monissa pihapiireissä on sekä uusia että vanhoja rakennuksia. Heinävaarassa vanhimmat rakennukset periytyvät 1700-luvulta. Perinteistä rakennuskantaa on säilynyt muun muassa Koljolan ja Piippolan pihapiireissä. Lehtoissa Seppälän tilalla on 1800-lukulaista rakennuskantaa. Tilan etelä- ja pohjoispuolen pelloilla on maisemallisesti merkittäviä puukujanteita. Selkien Katajamäen tilalle johtavan tien varrella on noin 80-vuotiaista koivuista koostuva kuja. Arvokkaiden pihapiirien ja maatilamiljöiden ohella kylissä on vanhoja seura- ja koulurakennuksia, jotka on rakennettu 1900-luvun alkuvuosikymmenillä.

Kylien maisema on muuttunut suhteellisen paljon viime vuosikymmeninä. Alueiden perinteisten rakentamisvyöhykkeiden ulkopuolelle on rakennettu uudisrakennuksia, jotka katkovat peltojen yli avautuvia pitkiä näkymiä. Lisäksi osa vanhoista pelloista on metsitetty tai pusikoitunut. Heinävaarassa on nähtävillä myös selvää vanhan maatalousalueen taajamoitumista. Kokonaisuudessaan kylät ovat kuitenkin säilyttäneet maataloustoimintaan tukeutuvan ilmeensä. Maisema-alueella on kaksi maakunnallisesti ja kuusi paikallisesti arvokkaaksi määriteltä perinnebiotooppia, jotka ovat hevos- ja lammaslaitumia, hakamaita ja niittyjä. Alueen kylissä on tehty aktiivista työtä perinteisen avoimen vaaranlakimaiseman ylläpitämiseksi.

Maisemakuva

Heinävaaran ja Selkien kylien vaaramaisemat ilmentävät edustavasti Vaara-Karjalan maisemamaakunnan lounaisosan vaara-asutus- ja viljelymaisemaa. Kylät ovat tyypillisiä nauhamaisia vaarakyliä, joissa tilat ovat sijoittuneet vaarajakson laella kulkevan maisemallisesti ja kulttuurisesti arvokkaan vanhan maantien varteen. Kylien rakenne on säilynyt yleispiirteiltään perinteisenä avoimine viljelyksineen, laidunmaineen ja vanhoilla paikoilla sijaitsevina tilakeskuksineen.

Maatalousvaltaisen kylämaisemien ohella Heinävaaran ja Selkien maisemakuvaan kuuluvat viljelysten yli aukeavat pitkät kaukonäkymät Vaara-Karjalan kumpuilevaan metsämaastoon, vesistöihin ja ympäröivien vaarojen kyliin. Maisema-alueen näyttävimmät kaukonäkymät aukeavat Selkien kylästä. Myös Heinävaaran avoimen vaaraselänteen harjalle sijoittuva asutus viljelyksineen on vaara-asutusmaisemaa tyypillisimmillään.

Maisema-alueen näkymät ovat osin umpeutuneet viime vuosikymmeninä perinteisten maatalouselinkeinojen taantuessa ja yhdyskuntarakenteen muuttuessa. Yksittäisiä maisemassa erottuvia uusia elementtejä ovat Heinävaaran laen itärinteellä kohoava 74 metriä korkea teleliikennemasto sekä kylien kaukomaisemaan vaikuttava Mustavaaran länsirinteelle rakennettu laskettelukeskus. Lisäksi alueelle on rakennettu vanhasta rakennuskannasta poikkeavia uudisrakennuksia, jotka sijaitsevat näkyvillä paikoilla.

Arviointi

Heinävaaran ja Selkien kylien vaaramaisemat muodostavat arvokkaan kulttuurihistoriallisen ja maisemallisen kokonaisuuden. Alueen kylät ovat yleispiirteiltään tunnusomaisia pohjoiskarjalaisia vaarakyliä, jotka ovat kylämaiseman paikoittaisesta taantumisesta huolimatta säilyttäneet perinteisen rakenteensa, avoimet viljelyalansa ja vaikuttavat kaukonäkymänsä. Kyliä yhdistävä vanha Tohmajärven tie lisää vanhoine tielinjoinen ja maisemarakenteeseen sopivine mittakaavoineen maisema-alueen arvoa. Pohjois-Karjalan vaarakylät ovat yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 1 kohde

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Heinävaaran vaara-asutus; Mönnin ja Selkien vaarakylät (Selkie)

Arvokkaat perinnebiotoopit: Marjovaaran hevoslaidun; Mannilan lammaslaidun; Pussilan haka; Koljolan niitty; Ollilan niitty; Koivulan niitty; Karhulan niitty; Simolan Katajamäki

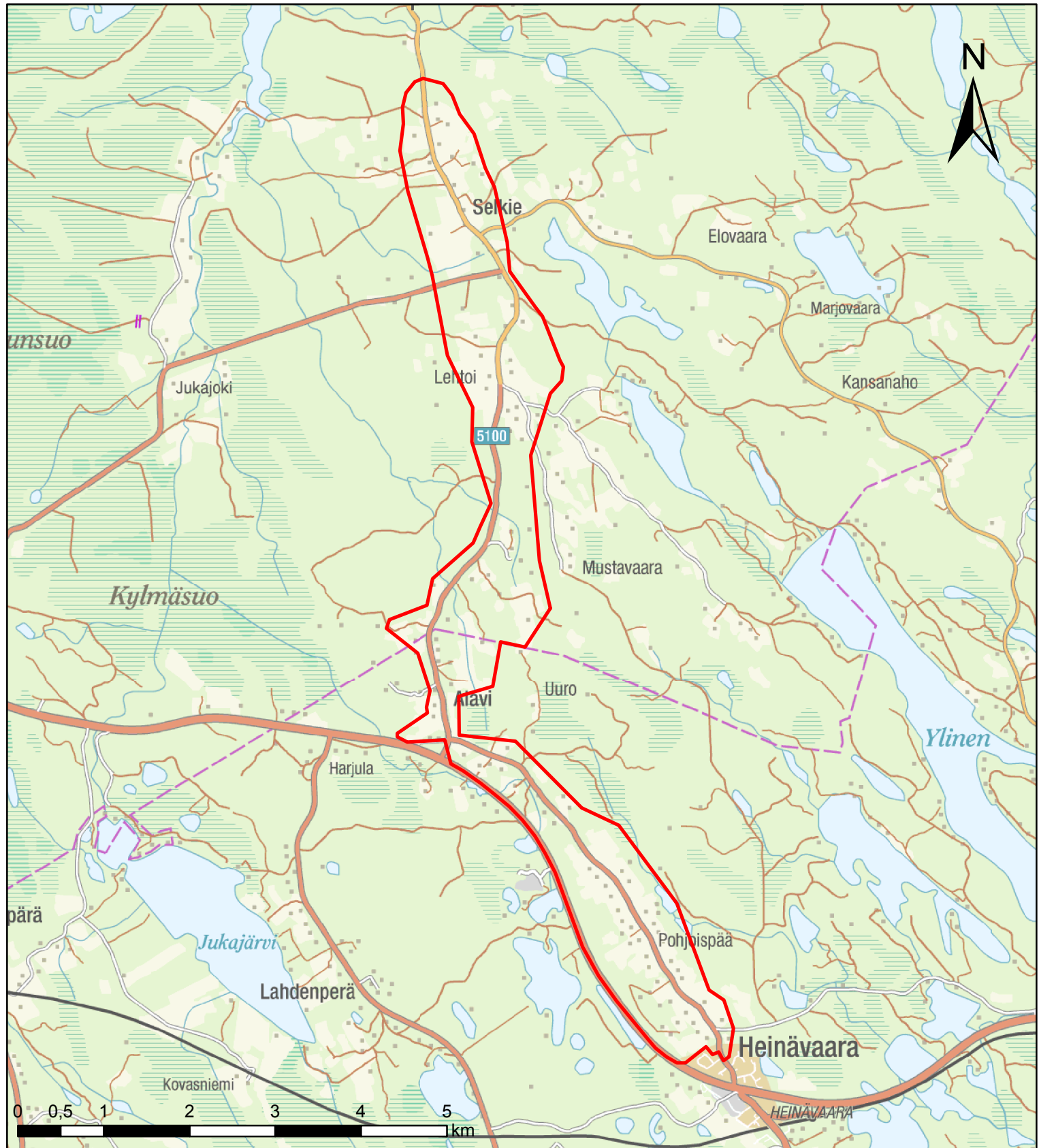
YSA Yksityismaiden suojelualueet: Koljolan luonnonsuojelualue; Heikkilän ja Ollilan luonnonsuojelualue

Tiedot haettu 26.5.2015

Heinävaaran ja Selkien kylien vaaramaisemat

Kunta: Joensuu, Kontiolahti

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

89. Ilomantsin vaarakylämaisemat

Ilomantsin keskustaajaman luoteispuolella sijaitsevat Sonkaja, Kirvesvaara ja Hakovaara ovat edustavia esimerkkejä pohjoiskarjalaisista vaaranlakikylistä. Kylät ovat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (Sonkaja, Kirvesvaara–Hakovaara, 1995), jotka muodostavat uudessa inventoinnissa yhden kaksiosaisen maisema-aluekokonaisuuden.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Ilomantsi
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 065 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 6 ha maatalousalueita: 242 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 636 ha rakennettuja alueita: 70 ha vesialueita: 110 ha

Luonnonpiirteet

Sonkaja, Kirvesvaara ja Hakovaara ovat noin 200 metriin (mpy) kohoavien moreenipeitteisten vaarojen laki-alueille ja rinteille syntyneitä vaarakarjalaisia kyliä. Alueen vaarat ovat olleet 11 000–12 000 vuotta sitten Ilomantsin jääjärven ympäröimiä, mutta vaarojen lakialueet ovat säilyneet huuhtoutumattomina. Hedelmällisen maaperän ja suotuisan paikallisilmaston ansiosta laet on otettu viljelykäyttöön jo varhain, ja niille on muodostunut Vaara-Karjalalle tunnusomaisia vaaranlakikyliä avoimine viljelymaineen ja kauas aukeavine näköaloineen.

Sonkajan kylämaisemaa hallitsevat ojitettujen suomaiden keskeltä nousevat Rominvaara sekä Sonkajanjärven itärannalta Riihivaaralle ulottuva kolmilakinen vaaraketju. Rominvaaran lakialue sijaitsee noin 50 metriä Sonkajanjärven yläpuolella. Itäinen vaaraketju on hieman matalampi. Alueen maaperä on lähinnä moreenia ja turvetta. Vaarojen rinteillä ei ole merkittäviä kalliopaljastumia. Jäätikköjokien lajittelemaa ainesta on vain kapealla, Sonkajanjärven itärannalta itään kulkevalla harjujaksolla. Maisema-alueen koillisosassa on pieni hiedan ja hietamoreenin muodostamalle alueelle raivattu peltoala. Sonkajan kallioperä on kiilleliusketta ja tholeiittista basalttia.

Sonkajan kylän keskellä sijaitseva pienehkö Sonkajanjärvi laskee kapean Sonkajanjoen kautta Sonkajanrannanjärveen. Sieltä vedet juoksevat kulkevat lopulta Jänisjokeen. Sonkajanjärven itärannat ovat puoliavointa pelto- ja niittyalaa, mutta muualla järven rantoja peittävät metsäiset moreeni- ja turvemaat. Lievästi rehevöityneeseen järveen virtaa suomailta paljon humuspitoista vettä. Maisema-alueen länsireunalla, soistuneen Elinlammen rannoilla on avointa luhtanevaa.

Sonkajan seudun metsät ovat pääasiassa reheviä, tuoreita kuusikoita, mutta alueella kasvaa myös sekametsää. Sonkajanjärven rannat ovat koivu- ja leppärivistöjen peitossa. Vanhan kaskeamisen jäljet näkyvät yhä alueen puustossa. Alueella on jonkin verran laidunniittyjen vaateliasta kulttuurikasvillisuutta, mutta myös paljon hylätyille pelto- ja niittyaloille nousseita horsmikkoja ja vadelmakasvustoja.

Kirvesvaaran ja Hakovaaran vaarakylät ovat syntyneet samannimisten moreenivaarojen lakialueille sekä etelä- ja kaakkoisrinteille. Vaarat kohoavat runsaat 40 metriä ympäröivien suoalojen yläpuolelle. Niitä yhdistää matalampi Pienivaara, jonka laki on huuhtoutunut maaperältään ohueksi kalliomaaksi. Koitereen kompleksin kuuluvasta granodioriittista koostuva kallioperä on suurilta osin paksun maaperän alla, eikä alueella ole avokallioita. Maisema-aluetta reunustavat etelässä ja pohjoisessa kaksi harjujaksoa, joista Kirvesvaaran etelärinteille ulottuva muodostuma on tuntuvasti katkonaisempi ja vaatimattomampi.

Kirvesvaaran ja Hakovaaran tuntumassa on vain vähän vesistöjä. Hakovaaran ja Pennalanvaaran kupeessa sijaitsee harjujen ympäröimä syvä Hakolampi, jonka vieressä on lähde. Vaarojen laelta aukeavaa maisemaa hallitsevat mittavat metsäiset suoalueet, jotka ovat pääosin ojitettuja. Kirvesvaaraa ja Hakovaaraa ympäröivät metsät ovat lähinnä paikoin soistuneita kuusikkoja. Alueella on myös metsälaitumia ja laidunniittyjä. Kirvesvaaralle on muodostunut hakamaakoivikko. Viljelysten yhteydessä kasvaa runsaasti kulttuurivaikutteista kasvillisuutta, jossa näkyvät edelleen vanhan kaskitalouden merkit.

Kulttuuripiirteet

Sonkaja on yksi Pohjois-Karjalan vanhimmista kylistä. Se mainitaan vuonna 1500 oman perevaaransa eli veropiirinsä keskuksena. 1600-luvulla kylässä on ollut lähes 20 tilaa. Sonkajanjärven itärannalta Autiosta löytynyt historiallinen ortodoksikalmisto kertoo alueen varhaisesta ortodoksiasutuksesta. Kylän vanhin asutus on sijainnut todennäköisesti järven koillisrannalla, mutta nykyisin kylä on levinnyt järven kummallekin puolelle vaarojen lakialueille ja rinteille. Vaara-asutukselle tunnusomaisesti vaarojen lakialueet ovat kokonaan viljelykäytössä ja tilakeskukset sijaitsevat hajanaisesti avoimen peltoalueen keskellä. Rominvaaran koillisrinteellä ja vanhan kyläkeskuksen kohdalla viljelykset ulottuvat rannoille saakka.

Suurin osa Sonkajan rakennuksista on rakennettu toisen maailmansodan jälkeen, mutta kylässä on myös 1800-luvulta periytyvää rakennuskantaa. Alueen komeimpiin rakennuksiin kuuluu Tuomarilan tilan päärakennus. Tuomarilan ohella alueen arvorakennuksia ovat Sonkajan torppa, kylätalona toimiva vanha koulu sekä Korholan ja Lehtoniemen tilojen päärakennukset. Sonkajan kylän yhteydessä on säilynyt myös itäisen Salpalinjan kiviesteryhmä kaivantoineen. Maisema-alueen itäisellä vaaralla on Sonkajan kylätoimikunnan vuonna 1998 rakennuttama ortodoksinen, osin ekumeeniseen käyttöön tarkoitettu tsasouna, joka mukailee kylässä vuosina 1535–1740 sijainnutta kappelia.

Ilomantsista Tokrajärvelle ja Uimaharjuun vievä maantie on kulkenut Sonkajan kylän läpi jo 1600-luvulla. Nykyinen päällystetty Enontie katkoo vanhan maantien pieniksi pätkiksi maisema-alueen pohjoisosassa. Vaarojen päällä kulkevat mutkikkaat Hömötintie ja Issakantie noudattelevat vanhoja kyläteiden linjoja. Sonkajan peltopinta-ala on vähentynyt 1970-luvun puolivälistä alkaen yli 40 prosenttia. Monia viljelykäytöstä poistettuja peltoja on metsitetty, mutta kylään on tullut myös runsaasti marjanviljelyä. Laajojen marjaviljelmien ohella alueella harjoitetaan peltoviljelyä sekä liha- ja lypsykarjataloutta.

Kirvesvaaran ja Hakovaaran kylät ovat saaneet alkunsa 1700-luvun piilopirttiasutuksesta. Kylien viljelykset ovat sijainneet alkujaan vaarojen huuhtoutumattomilla lakialueilla, mutta levittäytyneet sittemmin vaarojen rinteille ja suomaasta raivatuille aloille. Asutus on muodostanut vaaroille väljiä mutta maaston selvästi rajaamia kyläkokonaisuuksia. Vaarojen juurella on muutamia suhteellisen myöhään perustettuja tiloja.

Kylissä ei ole säilynyt vanhaa rakennuskantaa Kirvesvaaran Erolanmäen tilalla sijaitsevaa 1800-luvun lopulta periytyvää rakennusta lukuun ottamatta. Rakennusten ja viljelysten sijainti noudattaa kuitenkin edelleen vaarakylälle ominaisia piirteitä. Kylissä on säilynyt myös kaksi inventoitua perinnebiotooppikohdetta. Hakovaaran mäntyvaltainen, mutta paikoin koivua, katajaa ja pihlajaa kasvava haka on maakunnallisesti arvokas kokonaisuus. Karreilan kedon ja niityn muodostama biotooppi on määritelty puolestaan paikallisesti arvokkaaksi. Karreilan laidunnus on päättynyt, ja heinäniitty on kasvamassa umpeen.

Sekä Kirves- että Hakovaarassa on vaaranlakiasutukselle tyypilliseen tapaan noin kymmenen tilaa. Alueen maatalous on kuitenkin vähenemässä. Vuonna 1974 maisema-alueella oli lähes 110 hehtaaria peltoa, mutta vuonna 2008 peltopinta-ala oli enää noin 34 hehtaaria. Etenkin kauempana tilakeskuksista sijaitsevat, osaksi soille raivatut pelto- ja niittykuviot on metsitetty tai jätetty metsittymään. Kirvesvaaralla kaikki pellot on metsitetty maisema-alueen eteläosan tilojen peltoja lukuun ottamatta. Hakovaaran lakialueen pellot ovat pääsääntöisesti käytössä, mutta peltokuvioiden väliin istutettu metsä sulkee näkymiä. Hakovaaran itäosaan on raivattu uutta peltoa. Alueella on jäljellä kaksi karjatilaa.

Maisemakuva

Sonkajan vaarakylämaiseman yleispiirteet perustuvat pitkänomaisen, noin 2,2 kilometriä pitkän Sonkajanjärven vesimaisemaan sekä järven itä- ja länsipuolella nouseviin loivamuotoisiin viljeltyihin vaaroihin. Maisema-alueen reunoilta alkaa ojitettujen suomaiden sekä matalampien moreenikumpujen ja vaarojen luonnehtima maisema, jonka suuntaan aukeaa pitkiä näkymiä vaarojen rinteiltä. Maisemaseudulle tunnusomaisesti vaarojen laelta avautuu näköyhteys myös seuraavalle asutulle vaaralle, Väyrynvaaralle, joka kuuluu Ilomantsinjärveä ympäröivien vaarojen maisemakokonaisuuteen.

Sonkajan vaarakylä on selväpiirteinen kokonaisuus, jonka kylämaisemaa luonnehtivat Sonkajanjärven yli ulottuvat näkymät vastakkaisten rinteiden pelloille. Rominvaaran rinteillä levittäytyvät herukkapensaita kasvavat viljelymaat, maisemapuiden elävöittämät pihapiirit sekä kylämaiseman takana siintävät metsäiset tai asutut vaaranharjanteet. Osa Rominvaaran loivista rinteistä on metsittynyt. Korholan, Lehtoniemen ja Tuhkalan taloryhmät avoimine peltoineen edustavat kuitenkin hyvin perinteistä vaara-asutusta avarine näkymineen.

Alueen maisema on taantunut paikoin. Etenkin viljelyksien yli aukeavien näkymien eteen kasvanut puusto sulkee perinteisiä näkymälinjoja. Muutamat uudet asuinrakennukset ja ranta-alueiden loma-asunnot poikkeavat perinteisestä rakennustyylistä ja asutusrakenteesta.

Kirvesvaara ja Hakovaara muodostavat selväpiirteisen, kahden asutun ja viljellyn vaaran muodostaman alueen, jota ympäröivät erämaiset suot. Vaarojen laet kohoavat noin 40 metriä suomaan yläpuolelle. Vaaranlakikylästä avautuu laajoja kaukonäkymiä suoalueille sekä lähiseudun vaaroille.

Kirvesvaaran ja Hakovaaran kyliin johtaa vaarojen rinteitä pitkin kulkeva maantie, jonka varsilla vuorottelevat metsät ja niityt vanhoine latoineen sekä lehtipuuvistoineen. Sorapintainen tie mukautuu hyvin kyläkuvaan. Vaarojen lakialueilla avautuu perinteiselle vaara-asutukselle tunnusomaisia näköaloja, joita metsitetyt pellot tai peltokuvioiden väliin istutetut puut katkovat. Lähes kaikissa tärkeimissä näkymissä on pienjännite- linjoja pylväineen. Muutamat uudet asuinrakennukset poikkeavat jonkin verran vanhemmasta rakennuskannasta, mutta eivät riko kylämaiseman perinteistä rakennetta.

Arviointi

Sonkaja, Kirvesvaara ja Hakovaara ovat suhteellisen hyvin säilyneitä esimerkkejä Ilomantsin vaara- ja suomaan perinteisestä kulttuurimaisemasta. Sonkaja on yksi Pohjois-Karjalan vanhimmista kylistä, ja siellä on säilynyt jonkin verran vanhaa rakennuskantaa. Kylän maisemassa hahmottuu edelleen arvokkaalla tavalla perinteisen vaarakylän rakenne viljeltyine vaaranlakeineen ja -rinteineen sekä viljelyalan yli aukeavine pitki- ne näkymineen. Kirvesvaara ja Hakovaara ovat säilyttäneet perinteisen maisemarakenteensa maatalouden vähenemisestä huolimatta, ja vaarojen lakialueilta aukeaa edelleen edustavia näkymiä viljelyalojen yli ympäröivään suomaastoon ja lähivaaroille. Pohjois-Karjalan vaarakylät ovat yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 2 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Salpalinja

Arvokkaat perinnebiotoopit: Hakovaaran haka; Karreilan keto

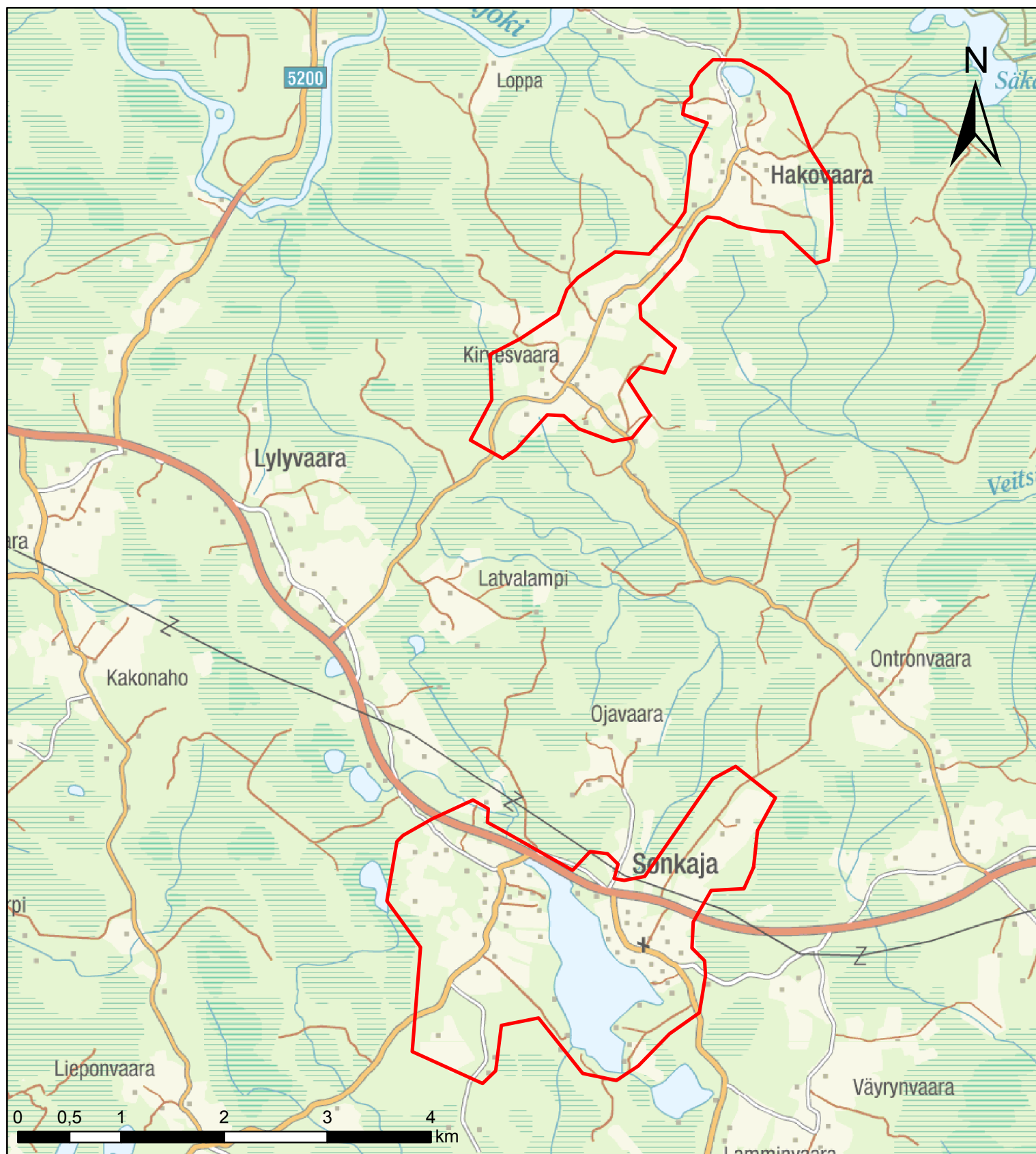
HSO Harjensuojeluohjelma: Palokankaan–Selkäkankaan harjualue

Tiedot haettu 26.5.2015

Ilomantsin vaarakylämaisemat

Kunta: Ilomantsi

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

90. Kolin maisemat

Koli on yksi Suomen kuuluisimmista maisemanähtävyyksistä. Alueen maisemissa yhdistyvät huomattavat kulttuurihistorialliset arvot, perinteisten maatalouselinkeinojen synnyttämät arvokkaat luontotyypit, rikas kallio- ja lehtoluonto sekä geologisesti ja geomorfologisesti huomattavat kohteet. Koli on valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys (Koli, 1995), joka rajausta laajennetaan siten, että maisemanähtävyyteen sisältyvät koko Kolin vaarajono Rintasenvaaralle saakka sekä Pielisen Kelväsensaari ja Pullosaari.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Joensuu, Kontiolahti, Lieksa
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	19 590 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 116 ha maatalousalueita: 427 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 9 827 ha rakennettuja alueita: 341 ha vesialueita: 8 879 ha

Luonnonpiirteet

Kolin vaarat ovat geologisilta arvoiltaan huomattavia kallioalueita, jotka sijaitsevat eri-ikäisten kallioperien rajalla. Kolin 200–250 metrin korkeuteen nousevat, eteläkaakosta pohjoisluoteeseen suuntautuvat selänteet ovat Karelidien muinaisen poimuvuorijonon jäännösvuoria. Vaarajakson itäosat ovat noin 3 miljardia vuotta vanhaa granodioriiteista ja gneissitonaliitista muodostuvaa kallioperää. Sitä reunustaa 2,45 miljardin vuoden ikäinen proterotsooinen kallioperä, jossa korostuvat lujat kvartsiitit, metagabro ja diabaasi. Vaarajakson länsipuolella on nuorempaa proterotsooista grauvakkaa ja kiilleliusketta. Alueen kallioperässä on lukuisia siirroslinjoja ja murroksia.

Maisemanähtävyyden maasto on suurilta osin jyrkkäpiirteistä ja laajojen avokallioalueiden kirjomaa kalliomaata. Kolin kallioihin on kovertunut useita luolia ja aallonmerkkejä sekä viimeisen jääkauden aikaisia kulu-tusmuotoja, kuten silokallioita, kouruja, kaarteita ja uurteita. Alueella on myös paljon pirunpeltoja. Kallio-maan välissä on vaihtelevanpaksuista moreenimaata sekä satunnaisia lajittuneen aineksen esiintymiä. Maisemanähtävyyden itäosassa kulkee geomorfologialtaan arvokas harjujakso, joka muodostaa Pielisen Pur-jeselälle tunnusomaisen kapeiden harjusaarien jakson. Harjusaaret kohoavat korkeimmillaan runsaan kym-men metrin korkeuteen järvenpinnan yläpuolelle.

Kolin vaaroja ympäröivät vesistöt muodostuvat vaarajakson itäpuolella aukeavasta laajasta Pielisestä sekä Kolin ja Ryläys-vaaran väliseen mannerjään kuluttamaan ruuhilaaksomaiseen ruhjelaaksoon syntyneistä Jero- ja Herajärvistä. Lisäksi alueella on lukuisia pieniä järvi- ja lampialtaita, jotka sijaitsevat eri korkeuksil-la kalliionnotkelmissa ja laaksopainauksissa. Järvet ovat suurilta osin metsärantaisia ja karuja, mutta Kolin pohjoispuolen hietamailla sijaitsevaa Lahnalampea ympäröivät viljelyalat. Pieniä rantapeltoja on muuallakin maisema-alueella. Lampia yhdistää pienten, paikoin koskiksi ja putouksiksi kiihtyvien purojen verkosto, jossa kulkevat myös vaaranrinteiden ja pienten suopainanteiden vedet. Kaikki alueen vedet laskevat Pieli-seen.

Pielinen on Suomen neljänneksi suurin, lähes 900 neliökilometriä laaja järvi, joka laskee Pielisjoen kautta Pyhäselkään. Karujen metsämaiden ja niukan rantaviljelyksen ympäröimän järven vedenlaatu on suurilta osin hyvä. Pielinen on laskenut muinoin Valtimon kautta Pohjanlahteen, mutta sen lasku-uoma on siirtynyt maankohoamisen myötä noin 10 000 vuotta sitten Uimaharjuun järven kaakkoispohjukkaan. Pielisen vanhin rantaviiva on ollut kolmisenkymmentä metriä nykyistä pintatasoa korkeammalla, ja järveä ympäröiviltä rin-teiltä löytyy muinaisia rantatasanteita ja -kivikoita. Vanhoja rantamuodostumia löytyy myös Herajärven ran-noilta, jotka on laskettu nykyiselle tasolleen 1700-luvulla.

Kolin vaarojen metsät ovat kuusivaltaisia tuoreen tai lehtomaisen kankaan sekametsiä sekä lehtoja. Etenkin Kolin itärinteillä kuusikot muodostavat tiheitä ja synkkiäkin kasvustoja. Vaarojen välissä on soita, jotka ovat pääasiassa puustoisia ja reheviä korpia, mutta joidenkin lampien rannoilla avautuu myös puuttomia nevoja. Alueella on lisäksi lettoja. Kolin rinteitä on kaskettu voimakkaasti vielä 1900-luvun alussa, ja vanhat kas-kialat erottuvat maisemassa koivuvaltaisina. Kuivaa tai karua mäntymetsää löytyy aluetta halkovalta harju-jaksolta sekä vaarojen länsirinteiltä ja lakialueilta. Koli sijaitsee eteläboreaalisen ja keskiboreaalisen kasvilli-suusalueen vaihtumisvyöhykkeellä, ja alueen alavat sekä ilmastollisesti edulliset alueet eroavat kasvillisuudeltaan voimakkaasti karuista harju- ja lakialueista sekä viileistä itä- ja pohjoisrinteistä. Kolin lukuisilla perinnebiotoopeilla kasvaa runsaasti uhanalaisia kasvilajeja.

Kulttuuripiirteet

Koli on historiallisesti rikas maisemanähtävyys, jonka alueelta tunnetaan useita kivikautisia asuinpaikkoja ja irtolöytöjä. Kolilla on myös esihistoriallisia pyyntikuoppia sekä historiallisen ajan hiilimiilu ja tervahauta. Ukko-Kolin tuntumassa sijaitsevan matkailuhotellin tuntumassa sijaitsee uhrihalkeamaksi kutsuttu kalliion-halkeama, joka on täyttynyt sinne heitetyistä kolikoista. Uhrihalkeama on tarinapaikkana muinaismuistolain suojaama kohde, josta tehdyt esinelöydöt ajoittuvat kuitenkin 1800-luvun loppupuolelle Kolin matkailun alkuvuosikymmenille.

Kaskitalous vakiintui Pielisen seudulle 1400-luvun lopulla, mutta Kolin vaarojen liepeille alettiin perustaa taloja vasta 1600- ja 1700-lukujen kuluessa. Vuonna 1760 Kolin kylässä oli seitsemän taloa, joiden toimeen-tulo perustui kaskeamiseen ja metsälaidunnukseen. 1900-luvun puoliväliin jatkuneen kaskitalouden ohella alueella on ollut ranta-alueille sijoittunutta peltoviljelyä. Ranta-asutus on sijainnut esimerkiksi Herajärven rannoilla ja Lahna-joen varressa. Lisäksi Kolin ja ympäröivien vaarojen rinteillä on ollut yksittäisiä syrjätilo-ja.

Alueen nykyinen asutus on keskittynyt ranta-alueille, vanhojen järvenpohjien ravinteikkaille maille sekä Lahnaojen tuntumaan. Maisemanähtävyyden pohjoisosissa on säilynyt myös vaarailoja. Maatalous on vähentynyt alueella huomattavasti, ja Kolin seudun peltopinta-ala on huvennut lähes 30 prosenttiin 1900-luvun huippuvuosista. Monia peltoja on metsitetty, ja vanhoja peltoaloja reunustaneet ladot ovat jääneet rapistumaan metsien keskelle. Lisäksi moni alueen taloista on autioitunut tai muuttunut loma-asunnoksi. Alueen huomattavin asutuskeskittymä on Kolin kylä, jossa sijaitsee muun muassa 1930-luvulla rakennetun kyläkauppan ja matkustajakodin pihapiiriin kunnostettu taiteilijaresidenssi ja kotiseutumuseo Kolin Ryyränen.

Kolin pitkä kaski- ja metsälaidunnuskulttuuri on synnyttänyt arvokkaita perinnebiotooppeja, joista moni on Metsähallituksen hoidossa. Valtakunnallisesti arvokkaita kohteita ovat Ikolanahon, Mustanniittyjen, Mäkräahon ja Havukka-ahon niityt ja ketomaat sekä Purolanahon niitty. Niiden lisäksi alueella on useita paikallisesti arvokkaita kaskimetsiä, niittyjä, hakoja ja ahoja. Monet perinnebiotoopit ovat arkeologisesti arvokkaita kokonaisuuksia, joiden yhteydessä on myös vanhoja rakennuksia. Kolin kansallispuiston alueella sijaitsevat esimerkiksi Poikolan kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennusryhmä sekä Ala-Murhin, Lakkalan ja Seppälän arvokkaat pihapiirit. Lisäksi alueella on 1900-luvun metsänvartijatila, Vaaralan pihapiiri. Osaa Kolin kansallispuistoalueen rakennuksista ja pihapiireistä on korjattu runsaasti kansallispuiston perustamisen jälkeen, eikä niitä voi pitää enää autenttisina. Maisemallisina nähtävyyksinä ne ovat kuitenkin tärkeä osa kansallispuistokokonaisuutta.

Koli on suosittu ja kulttuurihistoriallisesti huomattava matkailukohde, joka nousi karelianismin kaudella 1800-luvun lopulla Suomen ikonisten maisemien joukkoon. Kolin maisemia ovat ikuistaneet useat kuuluisat taiteilijat, kuten Eero Järnefelt, Akseli Gallen-Kallela ja Pekka Halonen. Myöhemmin Kolin maisemat ovat tulleet osaksi suomalaista valokuvataidetta sekä populaaria matkailu- ja maisemakuvastoa. Maisemanähtävyyden kuuluisin matkailukohde on Ukko-Kolin laki, josta aukeava näkymä Pieliselle on yksi tunnetuimmista ja useimmin ikuistetuista suomalaisista maisemista. Myös 34 metriä pitkä Pirunkirkon luola on huomattava nähtävyys, jonka seinään muun muassa Järnefelt on kirjoittanut muiston vierailustaan. Akka-Kolin näköalapaikan läheisyydessä sijaitsee kirkkonakin käytetty luonnontemppeli.

Pitkäaikaisena ja suosittuna matkailukohteena Koli on olennainen osa suomalaista maisemamatkailun historiaa. Kolin satamasta vuoren laelle nouseva Sataman polku on tiettävästi Suomen vanhin merkitty luontopolku. Sen varrella on alueen ensimmäisiin matkailupalveluihin lukeutuneen Vanhan Alamajan rauniot. Kolilla on nykyisin noin 70 kilometriä merkittyjä kävelyreittejä, ja maisemanähtävyyden läpi kulkee Euroopan kaukovaellusreitti E10. UKK-vaellusreitti suuntautuu Kolilta pohjoiseen kohti Vuokattia. Alueella on myös runsaasti melonta- ja soutureittejä sekä kattava latuverkosto. Lisäksi Ipatilla ja Loma-Kolin Rintasenvaaralla on laskettelurinteet. Kolin kansallispuistossa käy vuosittain noin 140 000 matkailijaa.

Maisemakuva

Kolin maisemakuva perustuu kahteen samansuuntaiseen vaarajonoon, niiden väliseen järvirikkaaseen laaksoon sekä vaaroilta Pielisen Purjeselälle aukeaviin näkymiin. Maisema-alueita hallitsevat Kolin-Kiihtelysvaaran kvartiittiselänteiseen vaarajaksoon kuuluvat, yli 200 metrin korkuiset jyrkkäpiirteiset kalliorinteet, joilla on sekä arvokasta metsäluontoa että huomattavia perinnebiotooppeja. Jylhän vaarajonon rinnalla Pielinen muodostaa lähes seesteisen maisemallisen elementin laajoine selkineen sekä kapeine harjusaarineen. Kolin vaarojen laelta aukeaa mittavia näkymiä metsä-, järvi- ja viljelymaiseman yli taivaanrantaan saakka. Maisemaa hallitsevat luonnonelementit, mutta alueen sankat koivikot muistuttavat Kolin 1900-luvulle jatkuneesta aktiivisesta kaskiviljelystä.

Kolin perinteinen elinkeinomaisema on monin paikoin taantumassa. Monet alueen maatiloista ovat lopettaneet, ja maisemassa olennaiset perinteisten maatalouselinkeinojen synnyttämät maisemat ovat vähentyneet. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä etenkin Kolin kylässä, jonka keskusta on varsin ehyt rakennettu kulttuuriympäristö. Kolin rannoilla on hillittyä lomarakentamista ja monet alueen vanhoista maatiloista ovat muuttuneet vapaa-ajan asuinnoiksi.

Kolin maisemanähtävyys on yksi Suomen kuuluisimmista maisemista. Laajat suurjärvinäkymät saaristoi-neen, poikkeuksellisen suuret korkeuserot, kvartiittiset vaarojen huiput ja vaarojen väliset laaksot sekä perinteisen elinkeinomaiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön yksityiskohdat muodostavat ainutlaatuisen maisemallisen kokonaisuuden. Toisaalta maisemaa kuormittavat matkailurakentaminen, laskettelurinteet, metsänhakkuut sekä teleliikennemastot Verkkovaaralla ja Ukko-Kolilla. Myös Purnuniemen matkailualueen kylpylärakennus ja alueelle suunnitellut hotelli- ja lomakeskuskokonaisuudet vaarantavat Ukko-Kolilta avautuvan näkymän eheyttä.

Arviointi

Kolin maisemanähtävyys on monipuolinen maisemakohde, jossa yhdistyvät arvokkaat geologiset piirteet, rikas lajisto ja luontotyyppistö, perinteisten maaseutuelinkeinojen synnyttämät ympäristöt sekä kulttuurihistoriallisesti monitasoinen matkailuperintö. Kolin ainutlaatuiset maisemat vaihtelevat vaarojen rinteiltä ja laki-alueilta aukevista ehyistä metsä- ja järvinäkymistä vanhoihin perinnebiotooppeihin ja kaskikoivikoihin sekä vehmaista lehdoista tiheisiin kuusikoihin. Suomen tunnetuimpiin ja kuvatuimpiin maisemanähtävyyksiin kuuluva Koli on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 16 kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: Ikolanahon Mustanniittyjen, Mäkräahon ja Havukka-ahon niityt ja ketomaat; Purolanahon, Lakkasenahon, Ylä-Murhin ahon ja Turusenahon kaskimetsät, niityt, haat ja muut perinnemaisemat

KPU Kansallispuistot: Kolin kansallispuisto

LTA Luontotyyppipäätökset: Isohiekkan hiekkaranta; Häkinlahden itäinen hiekkaranta; Häkinlahden läntinen hiekkaranta; Kaunislahden hiekkaranta

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Puson aallonmerkkikallio (luonnonmuistomerkki); Käkikallion kotkansiipilehto (luonnonsuojelualue); Romonsaaren luonnonsuojelualue; Rääkkyn luonnonsuojelualue; Rääkkyn luonnonsuojelualue 2; Kelvansaaren luonnonsuojelualue; Kelvansaaren luonnonsuojelualue 2; Koukkelonrinteen luonnonsuojelualue; Honkakallion luonnonsuojelualue; Käräjäkallion luonnonsuojelualue; Kortelahden luonnonsuojelualue; Kärängänsuon luonnonsuojelualue; Visavaaran luonnonsuojelualue

ERA. Erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen rauhoituspäätökset: Patalampi; Kuikkalammit

AMO Vanhojen metsien suojeluohjelma: Verkkovaara; Huurunrinne

HSO Harjijensuojeluohjelma: Kolin harjusaaret

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Käkikallion kotkansiipilehto

RSO Rantojensuojeluohjelma: Pielisen Purjeselkä

SSO Soidensuojeluohjelma: Iso Veteläinen; Huurunlampi–Sammakkolampi

KAO Arvokkaat kallioalueet: Käränkävaara; Kolvanankallio; Rintasenvaara; Heraniemenkoli; Ryläys–Sammakkovaara; Honkavaara–Pieni Honkavaara

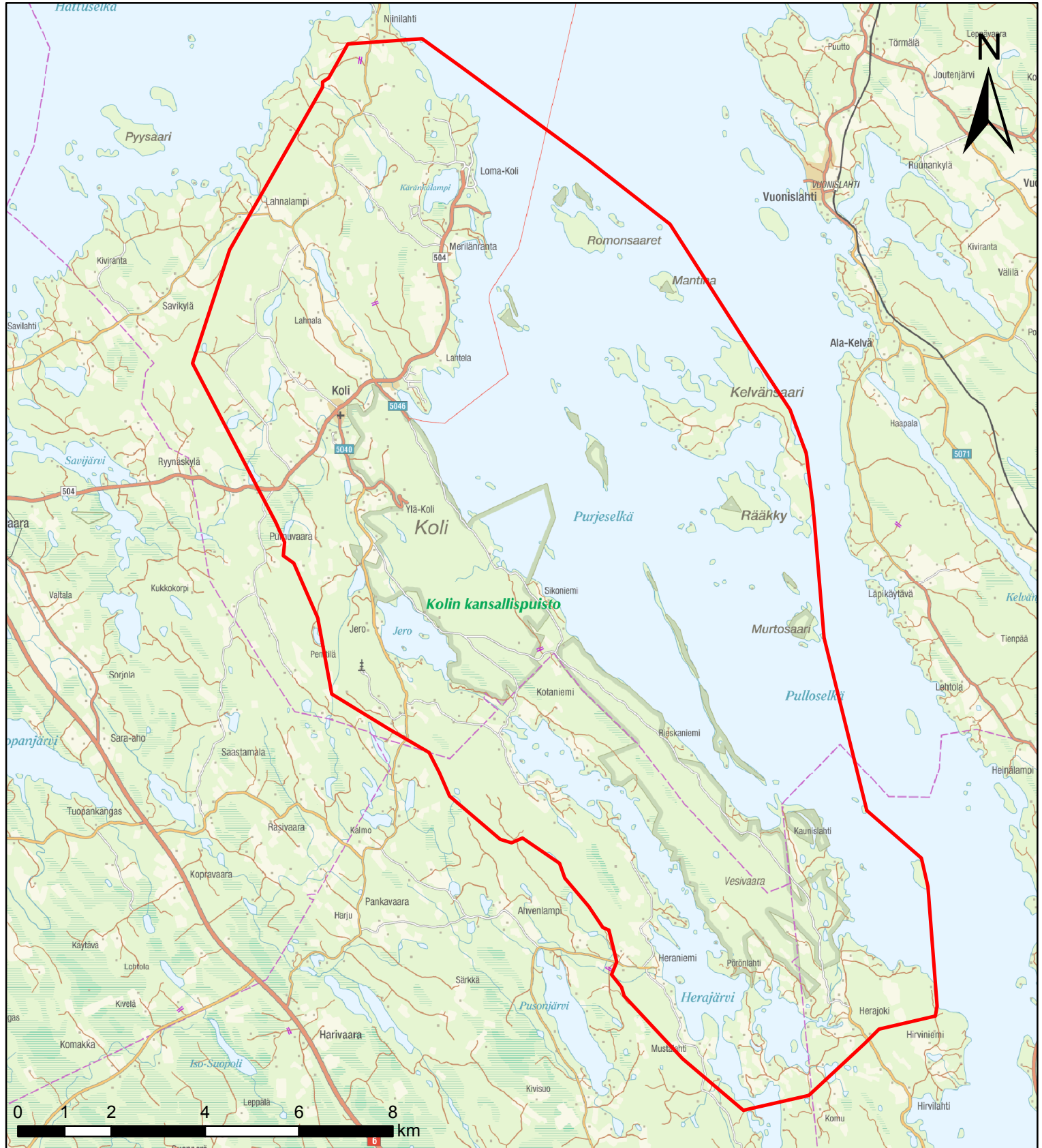
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Kolin kansallispuisto; Iso-Veteläinen; Verkkovaara; Huurunlampi–Sammakkolampi–Huurunrinne

Tiedot haettu 26.5.2015

Kolin maisemat

Kunta: Joensuu, Kontiolahti, Lieksa

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

91. Karhunpään rantakylä

Karhunpään rantakylä on jylhä vaarakarjalainen rantakylä, jota halkoo edustava harjumuodostuma. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Karhunpää, 1995), jonka rajausta laajennetaan kylästä aukeavien näkymien mukaisesti.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Nurmes, Valtimo
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 484 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 18 ha maatalousalueita: 638 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 610 ha rakennettuja alueita: 79 ha vesialueita: 139 ha

Luonnonpiirteet

Karhunpään kylämaisemat ovat syntyneet Karhujoen, Karhujärven ja Valtimonjoen muodostaman vesireitin ympärille. Alueen maisemaa hallitsee viljelyaloja ja Karhujärveä halkova luode-kaakkosuuntainen Pitkänien–Siikasärkän harju, joka lävistää alueen kapeana, runsaan kymmenen metrin korkuisena muodostumana. Maisema-alueen kaakkoiskulmassa harju laajenee Juutilankankaan deltaxi, jonka rinteissä on eri-ikäisiä muinaisrantoja.

Harjun liepeet, jokivarret ja Karhujärven rannat ovat suurilta osin viljelyyn otettuja hiesu- ja savimaita. Maisema-alueen länsipuolella maasto on osin alavaa suomaata, jota kirjoavat kumpumoreenikentät. Alueen itäpuolella sijaitsee moreenin peittämä kalliolyänkö muutamine yli 200 metriin (mpy) kurkottavine lakialueineen. Karhujärven migmaattisesta gneissistä muodostunutta kallioperää halkovat luode-kaakkosuuntaiset murroslinjat. Maisema-alueen merkittävin kalliokohouma on noin 40 metriä korkea Tornivaara alueen luoteisosassa.

Karhujoen, Karhujärven ja Valtimonjoen muodostama vesireitti on osa Vuoksen päävesistöalueen latvavesiin kuuluvaa Valtimon reittiä. Karhujoki yhdistää maisema-alueen pohjoispuolella sijaitsevan Pienen Haapajärven Karhujärveen, josta vedet laskevat Valtimonjoen ja Karinvirran kautta Joki-Vastimoon ja lopulta Pieliseen. Reitti on osa Pielisen vanhaa lasku-uomaa, jonka kynnys nousi kuiville noin 8 500 vuotta sitten. Pitkänien–Siikasärkän harjun tuntumassa on vesireitistä erillään olevia lampia, joista osa on muodostunut jääkauden synnyttämiin suppapainanteisiin. Karhunpäästä ympäröivät suoalueet ovat intensiivisesti ojitettuja, ja niistä virtaava humuspitoinen vesi on samentanut ja rehevöittänyt maisema-alueen vesistöjä.

Harjualueen metsät ovat kuivaa ja kuivahkoa mäntykangasta. Niitä ympäröivät moreenimaiden kuusivaltaiset tuoreet kangasmetsät ja vesivarren paikoin lehtomaiset lepikot ja koivikot. Maisema-alueen rantakasvillisuus on rehevää. Alueen suot ovat suurilta osin puustoisia, mutta järvenlahtiin on kehittynyt myös puuttomia luh-tanevoja.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueelta tunnetaan runsaasti kiinteitä muinaisjäännöksiä, joista huomattava osa on harjumuodostuman tuntumassa sijainneita kivikautisia asuinpaikkoja. Myös maisema-alueen pohjois- ja länsipuolella on kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka kertovat alueen pitkästä kulttuurihistoriasta. Kiinteä asutus on vakiintunut Karhunpään länsipuolelle jo 1620-luvulla, ja alueen rannat on asutettu pysyvästi 1700-luvun lopulla. 1800-luvulla kylän alueella oli vesireitin varteen syntynyt toripaikka.

Alueen asutus on ryhmittynyt harvakseltaan rantojen tuntumaan. Tilakeskukset sijaitsevat peltoalojensa keskellä. Valtaosa alueen rakennuksista on 1970–1990-luvuilta, ja perinteisiä pihapiirejä vanhoine rakennuksineen on säilynyt vain muutama. Edustavin rakennuskokonaisuus sijaitsee Kirkkolan tilalla, jonka mailla on toiminut myös vanha kylämeijeri ja Karhunpään ensimmäinen koulu. Alueen uusi rakennuskanta on sopeutettu melko hyvin vanhaan kylärakenteeseen.

Karhunpää on säilynyt aktiivisena maatalouskylänä, jonka avoimessa peltomaisemassa on jäljellä joitakin vanhoja latoja. Osa kylän peltokuvioista on kuitenkin jäänyt pois käytöstä. Hirsikankaan urheilukenttää lukuun ottamatta maisema-alueella ei ole inventoituja perinnebiotooppeja, mutta aiemmin arvokohteiksi määritellyt Kankaanpään rinnelaitumet ovat vielä pääosin avoimia. Kylän peltojen liepeillä on paikoin niittyjä.

Karhunpään kukoistusaikaa olivat 1950–1970-luvut, jolloin kylässä toimivat kauppa ja koulu. Myös kylän maamiesseurantalo on rakennettu tuolloin. Nykyisin kylässä asuu noin 300 asukasta ja se on Valtimon taa-jaman jälkeen kunnan suurin asutustihentymä. Kylän asukkaista moni työskentelee maisema-alueen ulkopuo-lella, ja esimerkiksi maatilamatkailupalvelut ovat nousseet tärkeäksi elinkeinoksi perinteisten maatalouselin-keinojen rinnalle. Karhunpäässä on aktiivinen kylätoimikunta, joka on kunnostuttanut kylän rakennuskantaa.

Maisemakuva

Karhunpään rantakylän tasapainoista maisemakuva luonnehtivat avoimet, viljelysten ja laidunmaiden sekä polveilevan vesistön kirjomat näkymät, joiden keskellä kulkee Pitkänien–Siikasärkän selväpiirteinen harjumuodostuma. Alavia, vehmaita rantamaita ja kapeaa harjua ympäröivät kauempana korkeat vaarat. Pellot ja laitumet ulottuvat monin paikoin veteen saakka, mutta toisinaan vesireitti kulkee lähes piilossa runsaan

rantapuuston takana. Viljelyalueiden yleisilme on avoin ja selkeästi jäsentynyt. Paikoin lehtipuuvaltaiset metsäsaarekkeet ja -kaistaleet jakavat avointa tilaa.

Maatilojen pihapiirit talousrakennuksineen sijaitsevat näkyvillä paikoilla vesistöjä reunustavilla kummuilla ja harjanteilla. Tilakeskuksia ympäröivät pellot. Alueen tiestö myötäilee asutusta, ja paikoin asutusmaisemasta välittyy väljän nauhakylän vaikutelma. Vesireitin itäpuolella maastonmyötäisesti polveilevalta vanhalta Joensuun–Sotkamon valtatieltä aukeaa useita edustavia näkymiä. Muutamat uudet asuinrakennukset poikkeavat perinteisestä sijaintikuvioista ja erottuvat maisemassa värityksensä ja arkkitehtuurinsa takia. Karhujärven itäpuolella, maisema-alueen ulkopuolella kohoaa kylämaisemaan vaikuttava teleliikennemasto. Hirsikankaan alueella on vanhoja sorakuoppia.

Arviointi

Karhupään rantakylä on erittäin edustava vaarakarjalainen jokivarsi- ja ranta-asutuskylä. Alueen luonnonympäristöä hallitsee kylä- ja vesistömaiseman halki kulkeva harjumuodostuma. Karhupään maisemav arvot muodostuvat mutkittelevan joen ympärille syntyneestä viljelymaisemasta, joka on säilynyt avoimena ja hyvin hoidettuna. Kylän asutusrakenne on pysynyt perinteisenkaltaisena.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 7 kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: Hirsikankaan urheilukenttä

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Kalliojärven–Sorsajärven luonnonsuojelualue

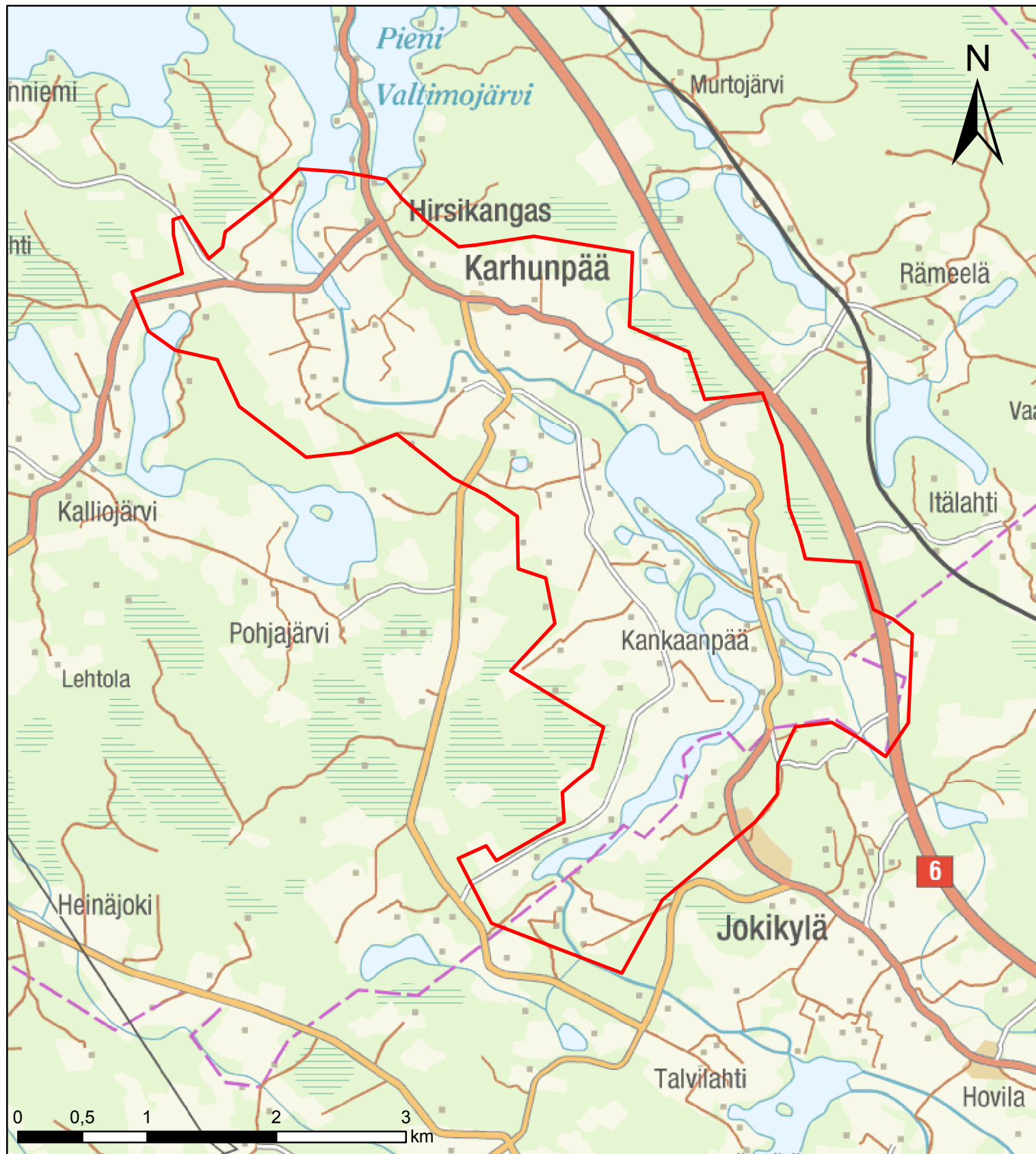
LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Kalliojärvi–Patojärvi; Pitkälahti–Sorsajärvi

Tiedot haettu 26.5.2015

Karhunpään rantakylä

Kunta: Nurmes, Valtimo

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

92. Ylikylän viljelymaisemat

Ylikylän viljelymaisemat on hyvin säilynyt ja kulttuurihistoriallisesti arvokas esimerkki pohjoiskarjalaisesta ranta-asutuksesta. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Ylikylä, 1995), jonka rajausta laajennetaan inventointien perusteella luoteeseen Peräjärven ympärille. Rajauksessa otetaan entistä paremmin huomioon kylää ympäröivä vaaramaisema.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Nurmes
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 747 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 50 ha maatalousalueita: 551 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 926 ha rakennettuja alueita: 77 ha vesialueita: 143 ha

Luonnonpiirteet

Ylikylän viljelymaisemat ovat muodostuneet loivasti kumpuilevan vaaramaaston laaksopainumaan kasautuneille osin liejuisille hietta-, hiesu- ja savimaille. Maisema-alueen halki kulkee matala luodekaakkosuuntainen harjujakso, jonka laelle on keskittynyt asutusta ja tiestöä. Laaksoaluetta ympäröivät moreenimaat, joiden keskeltä kohoaa kalliorinteisiä vaaroja 40–50 metriä järvien yläpuolelle. Alueen maisemallinen kiintopiste on noin 70 metriä korkea muodoiltaan säännöllinen Kämpälysvaara, jonka laella on laajoja kalliopaljastumia. Ylikylän länsi- ja lounaispuolella on suhteelliselta korkeudeltaan lähes satametrisiä vaaroja, jotka rajautuvat suurilta osin maisema-alueen ulkopuolelle. Maisema-alueella on myös laajoja kumpumoreenikenttiä, etenkin alueen luoteisreunalla. Alueen kallioperä koostuu pääasiassa gneisseistä.

Ylikylän viljelymaisemien keskellä on kapean Niemensalmen yhdistämä Ylikylänjärven ja Roukkajanjärven järviallas. Järviin laskee luoteesta Peräjärven, Peräjoen ja Sulkujärven muodostama vesireitti, jonka ympärile osa kylän viljelyksistä on sijoittunut. Järvet ovat kumpuilevien rantapeltojen, saraikkojen ja luhtaniittyjen reunustamia vesiä, joiden laatu on maa- ja metsätalouden päästöjen takia huono. Vesien laatua on pyritty parantamaan kuormitusta vähentämällä ja suojavyöhykkeitä perustamalla. Alueen suot sijaitsevat sekä moreenimaiden alavissa kohdissa että pienialaisina korpjuotteina vaarojen rinteillä.

Maisema-alueen metsät ovat lehti- ja sekametsiä. Vaarojen rinteitä peittävät kuivahkot mäntykankaat ja rehevät kuusikot. Männiköitä on etenkin Joutenvaaralla maisema-alueen pohjoisosassa ja Suholanvaaralla maisema-alueen lounaosassa. Kuusimetsiä kasvaa vastaavasti Lamminvaaran ja Roukkajan vaaroilla. Rannoilla ja peltojen laidoilla on monin paikoin nuorehkoja lepikoita ja koivikoita. Alueella on myös muutamia hakamaita sekä pieniä puukujanteita.

Kulttuuripiirteet

Ylikylä on syntynyt 1600-luvun alkupuolella, mutta alueella on ollut asutusta jo esihistoriallisella ajalla. Kyläkeskuksen tiloista lähes kaikki ovat vanhoja kantatiloja. Esimerkiksi Tervala, Niemi ja Pyysärkkä tunnetaan jo 1630-luvulta.

Kylä on ollut alkujaan aluksi kalastuskylä, jonka pienimuotoinen maanviljely perustui kaskitalouteen. 1600- ja 1700-lukujen kuluessa kylän väkimäärä kasvoi savolaisasutuksen myötä. Samalla talojen yhteyteen alkoi muodostua kiinteitä peltuja, ja asutus laajeni ranta-alueiden tiiviiden asutusnauhojen ulkopuolelle. Ylikylänjärven länsiranta asutettiin 1770-luvulla, jolloin Pyysärkän tila siirrettiin nykyiselle paikalleen. Tieyhteydet kylään on rakennettu vasta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tätä ennen kylään kuljettiin veneillä. Kämpälyksen rannassa on sijainnut pieniä laivoja palvellut laituri.

Alueen asutus ympäröi vesistöjä varsin tasaisesti. Kylätien varrelta hahmottuu kaksi nauhamaista asutusryhmittymää, mutta alueella on myös paljon haja-asutusta. Vanhimmat tilat sijaitsevat näkyvillä paikoilla korkeiden kumpareiden päällä peltoalojensa keskellä. Uudemmat, lähinnä toisen maailmansodan jälkeiset asutustilat sijaitsevat kylän pohjoisosissa ja Ylikylänjärven pohjoispuolella. Maisema-alueen vanha rakennuskanta, tilusjako ja pihapiirit ovat säilyneet huomattavan hyvin. Uudempi rakennuskanta on sopeutettu vanhaan asutusrakenteeseen tasapainoisesti.

Ylikylässä on huomattavan paljon 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta periytyviä rakennuksia. Vanhojen asuinrakennusten ohella alueella ovat säilyneet muun muassa kauppa- ja koulurakennus, seuraintalo sekä meijeri. Kylämaisemaa rikastavat myös muutamat aitat, ladot, riihet, maitolavat ja muut perinteiseen maanviljelykulttuuriin liittyneet rakenteet. Huomattavan hienoja pihapiirejä on Niemen, Roukkajan ja Lehmilahden tiloilla.

Ylikylä on elinvoimainen maidontuotantoon keskittynyt kylä, jossa on useita lypsykarjatiloja. Alueen peltoala on vähentynyt noin 77 prosenttiin 1970-luvun alasta, mutta kylässä on edelleen runsaasti avoimia, yhtenäisiä ja edustavia peltuja. Kylässä on säilynyt maakunnallisesti arvokas Sulkujärven perinnebiotooppi, joka koostuu laidunmaista, rantaniityistä sekä metsälaitumesta. Lisäksi kylässä on joitakin hakamaita sekä järvenrannoille sijoitettavia vaihtelevia ja monimuotoisia laidunalueita.

Maisemakuva

Ylikylän kylämaisemissa yhdistyvät vaihteleva luonto sekä perinteinen ja ehyt viljelymaisema. Alueen vesistöt ja ranta-alueiden viljavat maat muodostavat kylän maisemallisen rungon, jonka kehykseksi metsäinen ja paikoin avokallioiden kirjoma vaaramaisema asettuu. Kylän pellot sijaitsevat paikoin jyrkähköissäkin rinteissä, ja niiltä aukeaa laajoja näkymiä kattilamaisen viljely- ja järvilaakson yli. Vaara-Karjalan oloissa poikkeuksellisen reheviä viljelyalueita elävöittävät laidunmaat, maisemapuut, koivukujanteet sekä kumpareiden laella sijaitsevat tilakeskukset suurine pihapuineen.

Monet Ylikylän tiloista sijaitsevat vuosisataisilla sijoillaan ja niiden rakennuskanta on vanhaa. Kylän monikerroksiseen asutusmaisemaan kuuluvat kuitenkin myös pika-asutusajan tilat ja uudemmat rakennukset. Alue on edelleen karjatalousvoittoista ja yleisilmeeltään elävää. Suurimittaisen karjatalouden edellyttämät, perinteiseen mittakaavaan nähden moninkertaiset ja rakenteiltaan poikkeavat karjasuojat erottuvat selvästi maisemakuvassa.

Arviointi

Ylikylä on hyvin edustava ja maisemallisesti vaihteleva Vaara-Karjalan alueen rantakylä. Kylä on pysynyt maatalousvaltaisena, ja sen viljelyalat ovat avoimia ja yhtenäisiä. Maisema-alueen arvoa nostavat edustava vanha rakennuskanta, aktiivisen karjatalouden ylläpitämät laidunalueet sekä vaaramaiseman reunustamassa järvilaaksossa säilynyt perinteinen asutusrakenne.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 4 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Ylikylä

Arvokkaat perinnebiotoopit: Sulkujärven laitumet, rantaniitty ja metsälaidun

Tiedot haettu 26.5.2015

Ylikylän viljelymaisemat

Kunta: Nurmes

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

93. Ylä-Valtimon viljelymaisemat

Ylä-Valtimon viljelymaisemat ovat vaihtelevan luonnon elävöittämiä edustavia ja perinteisiä ranta-asutusmaisemia. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Ylä-Valtimo, 1995), jonka rajauksessa otetaan entistä tarkemmin huomioon ympäröivien vaara-alueiden rajaama maisematila.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Valtimo
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 203 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 13 ha maatalousalueita: 386 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 549 ha rakennettuja alueita: 53 ha vesialueita: 202 ha

Luonnonpiirteet

Ylä-Valtimon viljelymaisemat sijaitsevat jyrkkäpiirteisen vaaramaiseman ympäröimän Ylä-Valtimojärven rannalla Valtimojärven koillispuolella. Alueen viljelykset on raivattu Ylä-Valtimojärven rannoille sekä järveen luoteesta virtaavan Pertunjoen rannoille kerääntyneille hietta-, hiesu- ja savimaille, joiden maaperässä on myös paljon hietasavea sekä liejuisia maa-aineksia. Kylämaisemaa ympäröivät korkeat vaarat, joista jylhimpiä ovat lähes sata metriä korkea Pertunvaara sekä hieman matalammat Karkuvaara, Vattuvaara, Porttivaara ja Konttivaara. Vaarojen rinteillä on laajoja kallioalueita ja jyrkän teitä sekä pieniä rinnesoita. Pertunvaaran rinteessä on hiidenkirnumainen muodostuma. Kalliomaiden juurella on hiekka- ja sora-moreenimaastoa, jonka keskellä on kumpu-moreenimuodostumia. Gneisseistä, tonaliitista, granodioriitista, gabrosta ja amfiboliitista koostuvaa kalliopeirää halkovat useat luode-kaakkosuuntaiset murrokset.

Ylä-Valtimojärvi ja sen alapuolella sijaitseva pieni Kalliojärvi kuuluvat Vuoksen päävesistöalueeseen. Järven vedet laskevat Valtimojärvestä alkavan vesireitin kautta Pieliseen. Ylä-Valtimojärvi saa vetensä Pertunjoesta sekä koillisesta laskevasta Sivakkajoesta. Alueen järvet ovat humuspitoisia ja hajakuormituksen takia melko ravinteikkaita. Ylä-Valtimojärvi on pienestä koostaan huolimatta syvä, mutta rannoiltaan rehevä ja saraikkoinen. Rantaan laskeutuvien viljelyksien ja vesirajan välissä on paikoin kapea lehtipuuvyöhyke. Maisema-alueen suot ovat pääasiassa pieniä ja harvalukuisia moreenimaiden painannesoistumia.

Vaarojen rinteet ovat tuoreiden kuusikoiden peitossa. Karuimmilla kasvupaikoilla on mäntyvaltaisia kalliometsiä. Peltaja ympäröivät sekapuustoiset saarekkeet. Ranta-alueet ovat pääasiassa kylvöperäistä laidunnurmea ja rantaniittyjä. Alueella on useita laidunmaita ja hevoshakoja, joille on kehittynyt jonkin verran arvokasta perinnebiotooppilajistoa.

Kulttuuripiirteet

Ylä-Valtimosta tunnetaan kolme kiinteää muinaisjäännöstä, jotka ovat nykyisen asutuksen tuntumassa sijaitsevia kivilautisia asuinpaikkoja. Nykyisen asutuksen pohjan muodostava kyläasutus on vakiintunut alueelle 1700-luvulla, jolloin Ylä-Valtimon nykyisen kylätien eteläpuolisia alueita alettiin asuttaa. Kylä pysyi pitkään suhteellisen tiiviinä ja pienenä. Kylätien pohjoispuoliset alueet on asutettu pääasiassa vasta sotien jälkeisen asutustoiminnan myötä.

Ylä-Valtimon nykyinen asutus on ryhmittynyt säännölliseksi mutta harvaksi nauhaksi alueen halki kulkevan Kuhmon maantien sekä siitä eroavien pienempien teiden varrelle. Ylä-Valtimojärven länsirannan niemissä on yksittäisiä tiloja. Alueen rakennuskanta on pääasiassa toisen maailmansodan jälkeistä, ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettuja rakennuksia on jäljellä vain muutama. Uudet rakennukset istuvat pääsääntöisesti hyvin vanhan rakennuskannan yhteyteen. Kylää halkova maantie Valtimosta Kuhmoon on suhteellisen leveäpienareinen ja voimakkaasti korotettu väylä, jonka linja mukailee luonnonmaiseman ja perinteisen asutusmaiseman rakenteita. Maantiestä erkanevat tilustiet ovat omaleimaisesti lähes viivasuoria ja päättyvät Eskelilässä ja Tuliniemessä puukujanteisiin.

Ylä-Valtimo on maatalousvoittoinen kylä, jonka peltoala on vähentynyt selvästi vähemmän kuin monessa muussa Vaara-Karjalan kylässä. Pitkään jatkunut maatalous näkyy maisema-alueella avoimina viljelymaisemina ja rakenteeltaan vakiintuneena asutuksena. Alueella on yksi maakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi, joka koostuu metsälaitumesta, rantaniitystä ja hakamaasta. Lisäksi kylässä on hyvin hoidettuja rantalaitumia. Osa alueen vanhasta laidunalasta on otettu uudelleen käyttöön. Esimerkiksi pusikoitunut Ylä-Valtimojärven Kanervasaari on palautettu laidunmaaksi.

Maisemakuva

Ylä-Valtimon viljelymaisemien tärkeimpiä elementtejä ovat kattilamaisen viljely- ja järvilaakson reunoilla kohoavat korkeat vaarat, Ylä-Valtimojärven ja Kalliojärven muodostama sokkeloinen vesistöalue sekä pääasiassa järvien pohjoisrannalla aukeava yhtenäinen pelto- ja laidunala. Alueen maisemakuva on vaihteleva, mutta helposti hahmotettava. Polveileva rantavyöhyke on tunnusomaisesti avoin vesistön suuntaan, ja pellot ja laitumet ulottuvat monin paikoin veteen saakka. Rantalaitumet karjoineen elävöittävät maisemakuva.

Kylämaisemat avautuvat edustavasti kylää halkovalta Kuhmon maantieltä. Peltoalueiden reunoilla nousevilla kummuilla sijaitsevat tilakeskukset talousrakennuksineen ovat näkymien kiintopisteitä, jotka hallitsevat ympäröivää peltomaisemaa. Etenkin Ylä-Valtimojärven länsirannalla Tervaniemessä pienten koivikoiden, rin-

teitä pitkin kohoavien peltoalueiden ja vesistön vaihtelu jyrkkärinteisiä vaaroja vasten synnyttää edustavia näkymiä. Muutamat uudet asuinrakennukset poikkeavat perinteisestä sijaintikuvasta ja erottuvat maisemassa myös arkkitehtuurinsa ja väriyksensä vuoksi.

Arviointi

Ylä-Valtimon viljelymaisemat on edustava ja hyvin säilynyt Ylä-Karjalan rantakyläkohde. Kylän maisemat muodostavat tasapainoisia näkymiä, joissa vaihtelevat vesistöön tukeutuva perinteinen asutusrakenne avarine viljelyksineen, sodanjälkeisen asutustoiminnan maisemat sekä kylämaisemaa kehystävät vaarat.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 3 kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: Teeriniemen laitumet

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Porttivaaran luonnonsuojelualue

Tiedot haettu 26.5.2015

Ylä-Valtimon viljelymaisemat

Kunta: Valtimo

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Ari Lyytikäinen

94. Rasimäen jokilaaksokylä

Rasimäen jokilaaksokylä on edustava pika-asutuskylä, jossa on havaittavissa myös Vaara-Karjalalle harvinaisen jokivarteen sijoittuneen nauhakylän piirteitä. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Rasimäki, 1995), jonka rajausta laajennetaan inventointien perusteella kaakossa Paalajanvaaran tuntumaan ja lännessä Nälkäkukkulan laelle. Alueen pohjoisosissa rajausta tiivistetään.

Maakunta	Pohjois-Karjala
Kunta	Valtimo
Maisemamaakunta	Vaara-Karjala
Maisemaseutu	Vaara-Karjala
Pinta-ala	1 219 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 8 ha maatalousalueita: 576 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 581 ha rakennettuja alueita: 51 ha vesialueita: 3 ha

Luonnonpiirteet

Rasimäen jokilaaksokylä sijaitsee kahden luode-kaakkosuuntaisen vaarajonon välisessä laaksomuodostumassa. Alueen läpi virtaa mutkitteleva Rumojoki, jonka ympärille on kerrostunut laajoja rantasavikoita. Joelta pois päin siirryttäessä paikoin turpeeseen sekoittuneet savikot muuttuvat moreenimaaksi. Maisema-aluetta reunustavien vaarojen ja mäkien laet ovat kallioisia. Jokilaakson länsipuolella ne kohoavat korkeimmillaan lähes 100 metriä laakson yläpuolelle. Joen itäpuolella kohoileva vaarajono on hieman matalampi. Maisema-alueen itäpuolella kulkee laajaa migmatiittista yksikköä halkova murroslinja. Alueen korkeimmat mäet ovat graniittisia ja niillä on jonkin verran kalliopaljastumia. Rasimäen kallioperässä on myös kiillegneissisiä.

Rumojoki on Vuoksen päävesistöalueeseen kuuluvan Valtimonjoen latvauoma, joka saa alkunsa maisema-alueen luoteis- ja pohjoispuolella aukeavilta suurilta suoalueilta. Joki laskee alueen kaakkoispuolella kapeaan Puukarinjärveen ja sieltä edelleen vaihtelevien vesireittien kautta Pieliseen. Joessa on joitakin koskipaikkoja, joiden alapuolella uoma laajenee pieniksi suvantolammiksi. Maisema-alueen pohjoisosassa sijaitsee muista vesistä erillään noin kolmen hehtaarin laajuinen suorantainen Rumonlampi, jonka vedet laskevat maisema-alueen itäpuolella kiemurtelevaan Kokkojokeen. Rumonjoen avointa laaksoa rajaavat kuusimetsät ja viljelyksien tuntumassa kasvaa lehtipuumetsiköitä. Rumonjoki virtaa lähes kauttaaltaan lehtipuuviesakon suojassa.

Kulttuuripiirteet

Rasimäen kylä on syntynyt pääasiassa sotien jälkeisen pika-asutustoiminnan tuloksena, joten sen viljelymaisema on suhteellisen nuorta. Alueen tuntumasta on kuitenkin löydetty kivikautisia asuinpaikkoja. Lisäksi aluetta ympäröivillä vaaroilla on sijainnut 1800-luvulla kruununtorpista muodostunut väljä Rasimäen vanha kylä, jonka tiloja on edelleen maisema-alueen ulkopuolelle jäävillä lakialueilla.

Valtaosa maisema-alueen taloista on rakennettu vuosien 1941 ja 1970 välillä. Kylän asuttivat toisen maailmansodan jälkeen pääosin Suojärveltä muuttaneet karjalaiset, jotka raivasivat jokilaakson rinteet pelloiksi ja rakensivat peltoalan tuntumaan tyyppipiirrosten mukaisia asuinrakennuksia pihapiireineen. Kaikkiaan kylään perustettiin 46 tilaa vuonna 1948. Alueen asutus sijaitsee nauhamaisesti jokivartta seurailevan tien varrella. Pientilavaltaisen pika-asutusmaiseman ohella Rasimäki edustaa Vaara-Karjalassa harvinaista jokivarsiasutusta.

Lähes kaikki maisema-alueen asuinrakennukset ovat puolitoistakerroksisia tyyppitaloja, joista enimmät ovat hyvässä kunnossa. Osa rakennuksista on kuitenkin jäänyt autoiksi ja rapistunut. Rakennuksia ympäröi yleensä melko runsas pihapuusto. Alueen vähäinen uusi rakennuskanta sopii kyläkuvaan pääsääntöisesti hyvin. Muutamien edustavien tilakokonaisuuksien ohella alueen arvorakennuksiin kuuluu Rasimäen vuonna 1952 rakennettu koulu, joka on erottamaton osa pika-asutuskylän rakennuskokonaisuutta. Alueella on myös Johannes Kastajan muistolle pyhitetty tsasouna vuodelta 1961. Tsasounan pihalla on kylän raivaajille omistettu muistokivi.

Rasimäki on tukeutunut perinteisesti maatalouteen ja etenkin karjanhoitoon. Ympäri vuotinen asuminen alueella on kuitenkin vähentynyt, ja monet vanhoista tiloista ovat vapaa-ajan käytössä. Maisema-alueella on enää muutamia aktiivitaloja, joiden mailla on kuitenkin useita laidunnurmia. Rasimäen peltopinta-ala on pienentynyt 1970-luvun 560 hehtaaria runsaaseen 400 hehtaariin. Elinkeinorakenteen muutoksesta huolimatta kylä on pysynyt suhteellisen vireänä. Rasimäelle on esimerkiksi perustettu talkoovoimin omenapuutarha sekä rakennettu karjalaista taloa muistuttava tulipaikka, Tulehmo. Lisäksi kylällä on elvytetty perinteinen kesätanssitapahtuma kylän länsipuolella sijaitsevalla Nälkäkukkulan Tanssikalliolla. Tanssikallio on vanha kesäjuhlien pitopaikka, jonne johtaneet polut näkyvät vielä paikoin selvinä maastossa.

Rasimäki on osa monitieteistä kylätutkimusprojektia, jonka yhteydessä kylän kehittymistä on kartoitettu 1970-luvulta alkaen.

Maisemakuva

Rasimäen pika-asutuskylä sijaitsee jylhien vaarojen ympäröimässä laaksossa, jonka maisemaa luonnehtivat voimakkaasti kumpuilevat rinnepellot, pienet lehtimetsäsaarekkeet sekä rantapuiden takana mutkitteleva Rumojoki. Avaria näkymiä kehystävät metsäiset, paikoin huomattavan korkeat rinteet. Korkean Nälkäkukkulan Tanssikallio on perinteinen ja maisemallisesti vaikuttava kesäjuhlapaikka. Rumonvaaran teleliikenne-

masto maisema-alueen itäreunalla erottuu selvästi maisema-alueen pohjois- ja keskiosista aukeavissa kaukonäkymissä.

Rasimäen asutus on ryhmittynyt nauhamaisesti Rumojoen laaksoa halkovan lähes viivasuoran kylätien var-
sille. Maisema-alueen keskiosassa tie laskeutuu laakson pohjalle, ylittää joen pienen kosken kohdalla ja nou-
see vastakkaiselle rinteelle. Maisema-alueen kaakkoisosassa on laaja viljelty tasanko, jossa peltoaukeat ja
avoin maisematila ovat avarimmillaan. Viljelyn ja karjanpidon loppuminen useilla tiloilla on johtanut pelto-
jen ja laidunten paikoittaiseen metsittymiseen ja maiseman sulkeutumiseen.

Arviointi

Rasimäen jokilaaksokylä on edustava toisen maailmansodan jälkeinen pika-asutusmaisema, jossa on Vaara-
Karjalalle harvinaisen jokivarteen sijoittuneen nauhakylän piirteitä. Kylä on säilyttänyt siirtokarjalaiskylän
rakenteen ja kulttuuripiirteet hyvin maatalouselinkeinojen vähenemisestä ja peltomaiseman osittaisesta met-
sittymisestä huolimatta. Alueella on hyväkuntoista tyyppipiirustusten mukaan rakennettua rakennuskantaa
sekä aktiivisen maatalouden ylläpitämiä edustavia peltomaisemia.

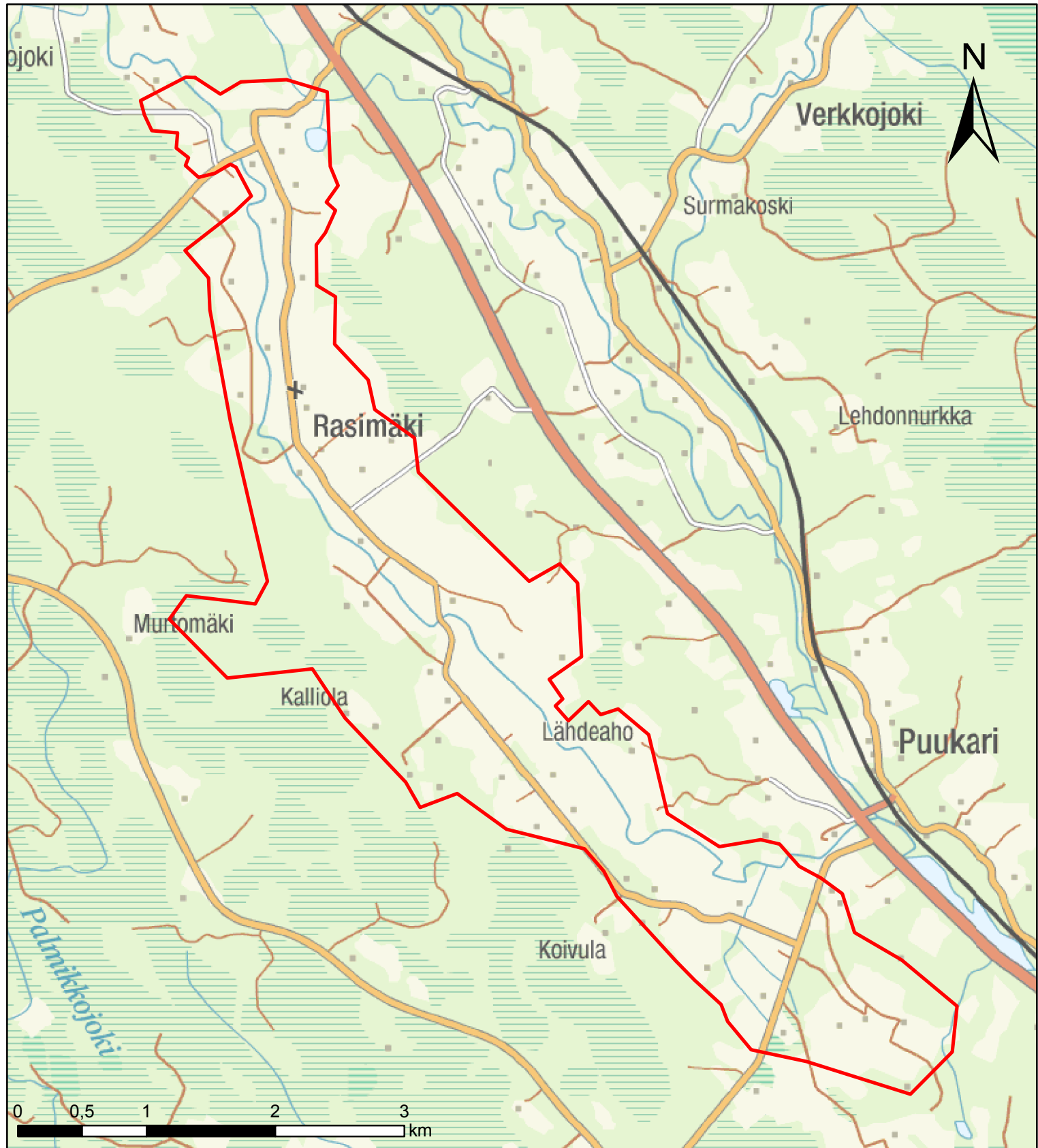
Ei erityisiä suojelukohteita

Tiedot haettu 26.5.2015

Rasimäen jokilaaksokylä

Kunta: Valtimo

Maakunta: Pohjois-Karjala

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015